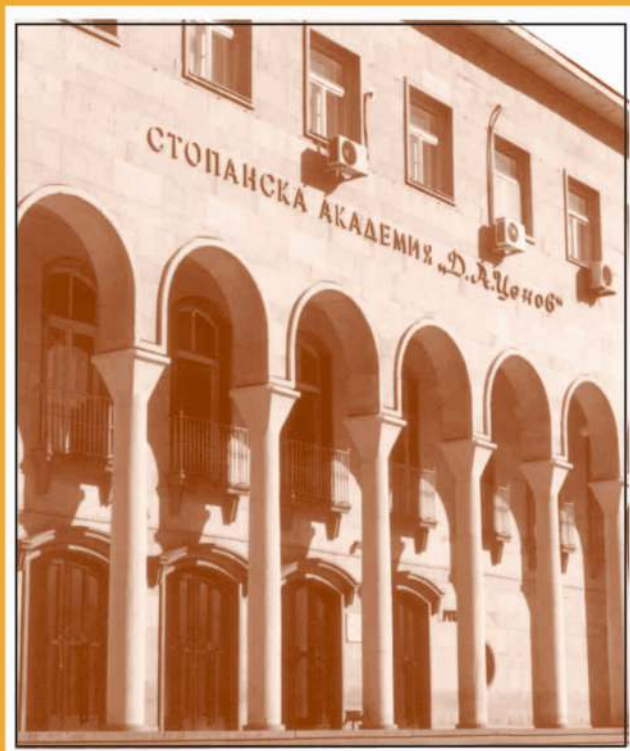

ИНСТИТУТ ЗА НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ
ПРИ СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
„Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

УСТОЙЧИВ
И ДИГИТАЛЕН ПРЕХОД –
ИНОВАЦИИ, ЗНАНИЕ
И ТРАНСФОРМАЦИЯ
НА ИКОНОМИКАТА

том 34, 2026 г.

Академично издателство „ЦЕНОВ“
Свищов - 2026 г.

ИНСТИТУТ ЗА НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – СВИЩОВ

АЛМАНАХ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

УСТОЙЧИВ И ДИГИТАЛЕН ПРЕХОД – ИНОВАЦИИ, ЗНАНИЕ И ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИКАТА

ТОМ 34
2026

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ” – СВИЩОВ

Издава се със средства от целевата субсидия за научна дейност на СА „Д. А. Ценов”, съгласно Наредбата за условията и реда за оценката и планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на присъщата на държавните висши училища научна или художествено творческа дейност.

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Галина Чиприянова	Главен редактор Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д-р Атанас Атанасов	Заместник-главен редактор Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д. ик. н. Виктор Чужиков	Киевски национален икономически университет, <i>Киев, Украйна</i>
Проф. д-р Николае Панеа	Университет в Крайова, <i>Крайова, Румъния</i>
Проф. д-р Стефан Симеонов	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д-р Тадия Джукич	Университет Ниш, <i>Ниш, Сърбия</i>
Доц. д-р Анисоара Дуика	Университет Валахия, <i>Търговище, Румъния</i>
Доц. д-р Венцислав Василев	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Доц. д-р Валентин Милинов	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Доц. д-р Любомир Иванов	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Доц. д-р Любка Илиева	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Доц. д-р Елена Йорданова	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Доц. д-р Зорница Ганчева	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Д-р Рейчъл Маритц	Университет в Претория, <i>Претория, Южна Африка</i>

Анка Танева – стилев редактор

Ст. преп. д-р Радка Василева - стилев редактор на английски език

Живка Тананеева – технически секретар

© ИНСТИТУТ ЗА НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

© СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ”

ISSN 1312-3815

INSTITUTE FOR SCIENTIFIC RESEARCH
D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

SCIENTIFIC RESEARCH ALMANAC

THE SUSTAINABLE AND DIGITAL TRANSITION – INNOVATION, KNOWLEDGE AND ECONOMIC TRANSFORMATION

**VOLUME 34
2026**

TSENOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

This issue is funded by the state “Ordinance on the terms and procedure for the evaluation and planning, allocation and spending of the state budget funds in financing scientific or artistic activities, intrinsic to state higher schools” for the inherent to the "D. A. Tsenov" Academy of Economics scientific activity.

EDITORIAL BOARD

Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD	Editor-in-chief D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
Prof. Atanas Atanasov, PhD	Deputy editor-in-chief D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
Prof. Viktor Chuzhikov, DSc	Kyiv National Economic University, <i>Kyiv, Ukraine</i>
Prof. Nicolae Panea, PhD	University of Craiova, <i>Craiova, Romania</i>
Prof. Stefan Simeonov, PhD	D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
Prof. Tadija Djukic, PhD	University of Nis, <i>Nis, Serbia</i>
Assoc. Prof. Anisoara Duica, PhD	Valahia University of Targoviste, <i>Targoviste, Romania</i>
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD	D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD	D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
Assoc. Prof. Lyubomir Ivanov, PhD	D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD	D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD	D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
Assoc. Prof. Zornitsa Gancheva, PhD	D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov
Dr Rachel Maritz	University of Pretoria, <i>Pretoria, South Africa</i>

Anka Taneva – stylistic editor
Sen. Lect. Radka Vasileva – translator
Zhivka Tananeeva – technical secretary

© INSTITUTE FOR SCIENTIFIC RESEARCH

© D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

ISSN 1312-3815

СЪДЪРЖАНИЕ

Раздел I

КРЪГОВА И НИСКОВЪГЛЕРОДНА ИКОНОМИКА, УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И ИНОВАЦИИ

Елица Лазарова, Мариела Стоянова, Надежда Веселинова, Юлиян Господинов, Асен Божилов, Димчо Шопов Подходи и механизми за прилагане на отворени иновации в публичния сектор в България	7
Любчо Варамезов, Симеонка Петрова, Любомира Тодорова, Явор Станев, Любомир Николов, Мелинда Петкова Продуктови иновации и устойчиво развитие на европейските малки и средни предприятия в сектора на индустрията	48
Радосвета Кръстева-Христова, Диана Папраданова Интегрираното отчитане като инфраструктура за устойчиво управление: уроци от българската практика (2020–2025).....	85
Евгени Овчинников, Атанаска Решеткова Протеиновият преход в България: концептуални основи и емпирични измерения в контекста на устойчивите хранителни системи	126

Раздел II

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ, ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА ЗНАНИЕТО

Тодор Кръстевич Предиктивно и каузално моделиране на мултитъч атрибуция в дигитална среда	159
Симеонка Петрова, Петранка Мидова, Иван Маринов, Зоя Иванова, Цветелина Кабакчиева, Елена Вълчева, Веселин Василев, Йоан Томов, Йордан Стефанов, Преслав Георгиев Въздействие на дигиталната трансформация на търговията върху моделите на потребителско поведение: емпирично изследване на онлайн покупките на български потребители	209

CONTENTS

Section I

CIRCULAR AND LOW-CARBON ECONOMY, SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND INNOVATION

- Elitsa Lazarova, Mariela Stoyanova, Nadezhda Veselinova,
Yuliyana Gospodinov, Asen Bozhikov, Dimcho Shopov**
Approaches and mechanisms for implementing open innovation in the public sector
in Bulgaria 7
- Lyubcho Varametzov, Simeonka Petrova, Lyubomira Todorova, Yavor Stanev,
Lyubomir Nikolov, Melinda Petkova**
Product innovation and sustainable development of European small and medium-
sized enterprises in the industry sector 48
- Radosveta Krasteva-Hristova, Diana Papradanova**
Integrated reporting as an infrastructure for sustainable management: lessons from
Bulgarian practice (2020–2025) 85
- Evgeni Ovchinnikov, Atanaska Reshetkova**
The Protein Transition in Bulgaria: conceptual foundations and empirical dimensions
in the context of sustainable food systems 126

Section II

ARTIFICIAL INTELLIGENCE, DIGITAL TRANSFORMATION AND KNOWLEDGE MANAGEMENT

- Todor Krastevich**
Framework for predictive and causal modeling of multi-touch attribution
in a digital environment 159
- Simeonka Petrova, Petranka Midova, Ivan Marinov, Zoya Ivanova, Tsvetelina
Kabakchieva, Elena Valcheva, Vesselin Vassilev, Yoan Tomov, Yordan
Stefanov, Preslav Georgiev**
Impact of digital transformation of trade on consumer behavior patterns: an empirical
study of online purchases of Bulgarian consumers 209

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ”

АЛМАНАХ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

ТОМ 34

**УСТОЙЧИВ И ДИГИТАЛЕН ПРЕХОД – ИНОВАЦИИ,
ЗНАНИЕ И ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИКАТА**

Даден за печат на 12.03.2026 г., излязъл от печат на 26.03.2026 г.

Поръчка № 18964, тираж: 50 бр.

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”

Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А

ISSN 1312-3815

ИНТЕГРИРАНОТО ОТЧИТАНЕ КАТО ИНФРАСТРУКТУРА ЗА УСТОЙЧИВО УПРАВЛЕНИЕ: УРОЦИ ОТ БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА (2020–2025)

Доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова
Доц. д-р Диана Папраданова¹

Резюме

Студията има за цел да оцени зрелостта на интегрираното отчитане в българските предприятия през периода 2020–2025 г. и да изследва доколко то функционира като инфраструктура за устойчиво корпоративно управление. Основните задачи включват: формулиране на концептуална рамка на интегрираното мислене, шестте капитала и двойната същественост; очертаване на регулаторната среда (CSRD, ESRS) и ролята на външната увереност; разработване и прилагане на Индекс за зрялост на интегрираното отчитане (ИЗИО); прилагането му върху представителна извадка от български компании; анализ на секторните различия, ограниченията и тенденциите. Тезата на изследването е, че интегрираното отчитане в България постепенно се трансформира от инструмент за регулаторно съответствие към ключова управленска система, която интегрира данни, процеси и стратегически решения, подкрепя достъпа до капитал и повишава корпоративната устойчивост. Резултатите показват значим напредък сред големите предприятия в индустрията, енергетиката и телекомуникациите, докато фармацевтичният сектор и МСП остават в ранна фаза. ИЗИО разкрива високи нива на напредък по формата на докладване и климатичните показатели, но ниска зрелост при Scope 3, социалните теми, ангажирането на заинтересованите страни и интеграцията на ESG информацията в управленските и инвестиционните процеси. На тази основа е предложена аналитична рамка за поетапно развитие на интегрираното отчитане – от диагностика и оценка на съществеността до цифрово структуриране на данните, стратегическа интеграция и осигуряване на външна увереност.

Ключови думи: интегрирано отчитане, устойчиво управление, двойна същественост, ESG, външна увереност.

JEL: M41, M42, Q56.

¹ Разпределението на приноса на авторите е следното: доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова – т. 1.3, т. 2, т. 3, т. 4.2, т. 6 и заключение; доц. д-р Диана Папраданова – увод, т. 1.1, т. 1.2, т. 4.1, т. 4.3, т. 4.4 и т. 5.

INTEGRATED REPORTING AS AN INFRASTRUCTURE FOR SUSTAINABLE MANAGEMENT: LESSONS FROM BULGARIAN PRACTICE (2020–2025)

Assoc. Prof. Radosveta Krasteva-Hristova, PhD
Assoc. Prof. Diana Papradanova, PhD

Abstract

The study aims to assess the maturity of integrated reporting in Bulgarian enterprises during the period 2020–2025 and to examine the extent to which it functions as an infrastructure for sustainable corporate management. The main research tasks include: formulating a conceptual framework of integrated thinking, the six capitals and double materiality; outlining the regulatory environment (CSRD, ESRS) and the role of external assurance; developing and applying a Maturity Index for Integrated Reporting (IRMI); implementing it on a representative sample of Bulgarian companies; and analysing sectoral differences, limitations and emerging trends. The thesis of the study is that integrated reporting in Bulgaria is gradually transforming from a tool for regulatory compliance into a key management system that integrates data, processes and strategic decision-making, supports access to capital, and enhances corporate sustainability. The results demonstrate significant progress among large enterprises in industry, energy and telecommunications, while the pharmaceutical sector and SMEs remain at an early stage. IRMI reveals high maturity levels in reporting format and climate-related indicators, but low maturity regarding Scope 3, social topics, stakeholder engagement and the integration of ESG information into management and investment processes. Based on these findings, the study proposes an analytical framework for the staged development of integrated reporting – from diagnosis and materiality assessment to digital structuring of data, strategic integration and the provision of external assurance.

Key words: integrated reporting, sustainable management, double materiality, ESG, external assurance.

JEL: M41, M42, Q56.

Увод

През последното десетилетие интегрираното отчитане се утвърди като водеща управленска концепция, която свързва отчетността с устойчивостта, стратегиите и дългосрочното създаване на стойност. В контекста на Европейския съюз, и особено след приемането на Директива (ЕС) 2022/2464 (CSRD) и Европейските стандарти за отчитане на устойчивостта (ESRS), корпоративната отчетност се трансформира от нормативно задължение в управленска инфраструктура. Нефинансовата информация вече не е

допълнение към финансовите резултати, а ключов ресурс за стратегически анализ, достъп до капитал и оценка на устойчивостта на бизнес моделите.

Степента на изследване на интегрираното отчитане в световната литература е висока, като се фокусира върху неговите концептуални основи, ползи и предизвикателства при прилагането. Изследванията на Adams (2017) и Cerbone & Maroun (2020) предоставят солидна теоретична основа, разглеждайки интегрираното отчитане като съвременен процес за създаване на стойност и анализирайки ролята на материалността (Adams C. A., *Conceptualising the contemporary corporate value creation process*, 2017; Cerbone & Maroun, 2020). В контекста на Европейския съюз проучвания като тези на La Torre et al. (2020) и Christensen et al. (2021) анализират въздействието на нормативните реформи (като CSRD) върху прозрачността и доверието (Christensen, Nail, & Leuz, 2021; La Torre, Sabelfeld, Blomkvist, & Dumay, 2020). Въпреки това емпиричните изследвания, фокусирани специфично върху развиващите се пазари и по-специално върху българския контекст, остават ограничени, като работата на Manolov & Berrones-Flemmig (2025) е една от малкото, адресиращи ESG подходите на българските МСП (Manolov & Berrones-Flemmig, 2025).

Българската практика през периода 2020–2025 г. отразява този преход в ускорен темп. Под въздействието на европейските регулации и пазарните очаквания предприятията започват да изграждат процеси и системи, които интегрират екологични, социални и управленски (ESG) измерения в корпоративното управление. Макар и с различна скорост по сектори, тенденцията е ясно изразена: отчетността се превръща в инфраструктура за устойчиво управление, която изисква проследими данни, ясни методологии и надеждни механизми за външна увереност.

Настоящата студия има за цел да оцени зрелостта и степента на интеграция на отчетността за устойчивост в българските предприятия чрез разработване и прилагане на Индекс за зрялост на интегрираното отчитане (ИЗИО). Основните изследователски задачи включват: изясняване на концептуалната рамка на интегрираното отчитане и неговите ключови принципи – двойна същественост и външна увереност; очертаване на нормативната и институционалната среда (CSRD, ESRS, ISSA 5000); разработване на методика за оценка на зрелостта на интегрираното отчитане; прилагане на ИЗИО върху представителна извадка от български компании и анализ на секторните различия; формулиране на основните тенденции и системни пропуски, които очертават пътя към по-зряла интегрирана отчетност.

Тезата на изследването е, че интегрираното отчитане в България навлиза във фаза на съществено трансформиране – от инструмент, използван предимно за регулаторно съответствие и формално разкриване на информация, към зряла управленска система, интегрираща данни, процеси и стратегически решения. Тази трансформация поставя интегрираното отчитане в ядро на корпоративното управление, където ESG информацията вече

изпълнява функции, надхвърлящи отчетността: осигурява аналитична база за оценка на бизнес моделите, подпомага управлението на рисковете, формира рамка за инвестиционни и оперативни решения и действия като механизъм за подобряване на достъпа до капитал. В този контекст интегрираното отчитане постепенно прераства в инфраструктура за корпоративна устойчивост, която определя способността на предприятията да планират, управляват и създават стойност в условията на регулаторен и пазарен натиск, ускорен зелен преход и засилени очаквания от страна на инвеститорите и заинтересованите страни. Акцентът е върху емпиричното изследване на степенята, механизмите и ограниченията на тази трансформация в българската корпоративна практика.

Обект на изследването са корпоративните практики по интегрирано и ESG отчитане в български предприятия с високо въздействие, а предмет – процесите на интеграция между отчетност и управление, разгледани през пет измерения: формат, данни и ИТ, увереност, двойна същественост и стратегическа връзка.

Използван е смесен методологически подход, включващ документален анализ на годишни интегрирани отчети за периода 2020–2025 г., съпоставка с европейските стандарти (CSRD, ESRS, ISSA 5000) и разработване на индексен инструмент (ИЗИО) с пет измерения и скала от 0 до 5. Резултатите са анализирани по сектори – индустрия, енергетика, телекомуникации и фармация – чрез сравнителна и интерпретативна оценка.

1. Теоретични основи и концептуална рамка

1.1. Интегрирано мислене и шестте капитала

Интегрираното мислене (integrated thinking) се формира като концептуална и управленска парадигма, която поставя в центъра на корпоративната отчетност и стратегическото вземане на решения въпроса за създаването, поддържането и трансформацията на стойността във времето. Тази парадигма преминава отвъд традиционното фокусиране единствено върху финансовите резултати и настоява за системно осмисляне на взаимовръзките между различните видове ресурси и отношения – така наречените „капитали“ – които организацията използва и влияе. Целта на интегрираното мислене е да осигури цялостна платформа за вземане на решения, която свързва стратегия, управление, риск и отчетност в перспектива, отвъд годишния финансов хоризонт (International Integrated Reporting Framework, 2013, 2021).

Ключов елемент в практическото и теоретичното съдържание на интегрираното мислене е моделът на шестте капитала, формулирани в рамките на Международната рамка за интегрирано отчитане (International

Integrated Reporting Framework, 2013, 2021) и доразвит в „Capitals Background Paper for <IR> “ (Adams, et al., 2013). Моделът категоризира ресурсите и отношенията, посредством които стойността се създава и променя, в следните типове: финансов капитал; производствен капитал; интелектуален капитал; човешки капитал; социален капитал и взаимоотношения; природен капитал. Тази категоризация има двойна функция: да разшири перспективата на отчета и управлението, така че да включва нефинансови източници и влияния на стойността; и да предостави аналитична рамка за оценка на взаимовръзките и трансформациите между капиталите през времето.

Принципната добавена стойност на подхода на шестте капитала е неговата ориентация към свързаност – т.е. демонстриране не само на отделни мерки за всеки капитал, но и на причинно-следствените връзки между тях и техния принос към стратегията и резултатите на организацията. Така например инвестиция в човешки капитал (образование, обучение, здраве) може да повиши интелектуалния капитал (иновации, процесни знания), което от своя страна да подобри производствения капитал (по-добри активи/продукти) и да повлияе положително върху финансовите резултати. Свързаността е отличителна черта на интегрираното отчитане и подчертава, че отчетната информация трябва да служи за управление и не просто за външна публикация.

В теоретично отношение моделът на шестте капитала отразява синтез между класическите икономически представи за „капитал“ като фактор за производството и по-съвременни социално-екологични концепции за ресурсите и взаимоотношенията като основа за устойчивост и дългосрочна стойност. Това налага разширяване на методологическия инструментариум за измерване и управление: от счетоводно-стойностни показатели към индикатори за състояние, потоци и качествени трансформации на капиталите; от финансови прогнози към сценарийно мислене и оценка на външни въздействия. Следователно интегрираното мислене изисква организационни промени – в системите за управление, вътрешната отчетност и корпоративната култура – които да позволят, интегрирани капиталови анализи да бъдат използвани активно в стратегическото планиране (Capitals Coalition, 2021).

От практическа гледна точка съществуват както възможности, така и известни ограничения. Възможностите включват по-добра идентификация на рискове и възможности, по-информирано ангажиране с ключови заинтересовани страни и по-висока прозрачност относно нетрадиционни източници на стойност. Ограниченията са свързани с концептуална нееднородност на индикаторите за отделните капиталите, недостатъчна методологична стандартизация и предизвикателства при количественото измерване на качествени промени (например доверие, социални връзки, биоразнообразие). Тези проблеми стимулират появата на вторично методологично развитие –

например принципи и насоки за интегрирани оценки на капиталите – които целят да съчетаят надеждност и релевантност на представяната информация (Gibassier, Adams, & Jerome, 2019).

Интегрираното мислене не е само отчетна техника, а промяна в начина, по който организациите мислят за тяхната роля в по-широкия икономически и социален контекст. Това означава, че устойчивото управление чрез интегрирано отчитане предполага институционални механизми – корпоративно управление, регулиране, професионално обучение и заинтересовани капиталови пазари – които подкрепят дългосрочни решения.

1.2. Същественост в рамката за интегрирано отчитане – аналитичен преглед

Принципът на съществеността е ядро на рамката за интегрирано отчитане: той определя кои теми/въпроси следва да бъдат включени в интегрирания отчет въз основа на тяхното влияние върху способността на организацията да създава, запазва или ерозира стойност в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план. Процесът на определяне на съществеността представлява системна последователност от етапи, включваща идентифициране на съответните въпроси въз основа на способността им да повлияят на създаването на стойност, оценка на важността на съответните въпроси по отношение на техния известен или потенциален ефект върху създаването на стойност, приоритизиране на въпросите въз основа на тяхната относителна важност и оповестяване на релевантните теми/въпроси.

Идентифицирането на съществени въпроси се основава на тяхното потенциално въздействие върху стратегическите, управленските, финансовите и репутационните измерения на организацията. В този контекст съществените въпроси могат да бъдат както положителни, така и отрицателни, включващи рискове, възможности, резултати и перспективи, които засягат както вътрешната, така и външната среда. Критично значение има разбирането на гледните точки на ключовите заинтересовани страни, които подпомагат дефинирането на релевантните аспекти на създаването на стойност. Оценката на важността на въпросите включва преценка относно мащаба, вероятността и продължителността на тяхното въздействие. Тя може да бъде както количествена, така и качествена, в зависимост от естеството на оценявания въпрос. След определянето на съществените теми те се подреждат по приоритет с оглед на тяхната относителна значимост, което осигурява фокус върху ключовите фактори, влияещи върху устойчивата стойност (International Integrated Reporting Framework, 2021).

Съвременните регулаторни рамки в Европа доразвиват и конкретизират принципа на съществеността чрез концепцията за двойна същественост – съвкупност от две отделни, но взаимно свързани перспективи: въздействието на предприятието върху околната среда и обществото – същественост на въздействието (impact materiality) и възможното влияние на

въпросите на устойчивостта върху финансовите резултати и перспективите на предприятието – финансова същественост (*financial materiality*). Тази двупосочна логика е централен елемент в Директивата за отчитане на корпоративната устойчивост (CSRD, 2022) и на приетите европейски стандарти за отчитане на устойчивостта (ESRS, 2023), които изискват разкриване на информация за съществените въздействия, рискове и възможности, установени чрез оценка, която разглежда и двете измерения. Нормативно ESRS 1 – *General requirements* дефинира, че устойчивите въпроси, които са съществени от поне една от двете перспективи, трябва да се разкриват.

Съществеността на въздействието се отнася до значимите реални или потенциални, положителни или отрицателни ефекти на предприятието върху хората и околната среда в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план (перспективата „отвътре навън“). Тя включва въздействия, произтичащи както от вътрешните дейности, така и от веригата за създаване на стойност нагоре и надолу по веригата, включително бизнес партньорства и доставчици. Оценката на отрицателните въздействия се основава на международно признати рамки като Ръководните принципи на ООН за бизнеса и правата на човека и Насоките на ОИСР за многонационални предприятия, като основни критерии са мащаб, обхват и непоправим характер. При положителните въздействия съществеността се определя от мащаба, обхвата и вероятността за реализация.

При оценката на съществеността на въздействието ESRS 1 изисква от компаниите да разгледат триетапен процес (ESRS 1 General requirements Appendix A Application Requirements AR 9):

- разбиране на контекста във връзка с неговите въздействия, включително неговите дейности, бизнес отношения и заинтересовани страни;
- идентифициране на действителни и потенциални въздействия (както отрицателни, така и положителни), включително чрез ангажиране със заинтересовани страни и експерти;
- оценка на съществеността на неговите действителни и потенциални въздействия и определяне на съществените въпроси. В тази стъпка предприятието трябва да приеме прагове, за да определи кои от въздействията ще бъдат обхванати в неговата декларация за устойчивост.

Финансовата същественост, от своя страна, разглежда устойчивостта през призмата на потенциалните финансови последици за предприятието (подходът „отвън навътре“). Въпрос, свързан с устойчивостта, се счита за финансово съществен, когато настоящи или бъдещи рискове и възможности могат да окажат съществено въздействие върху развитието, резултатите, финансовото състояние, паричните потоци и достъпа до финансиране, включително цената на капитала. Съществените рискове и възможности за предприятието обикновено произтичат или от въздействия, или от зависимости и други рискови фактори (EFRAG IG 1: Materiality Assessment Implementation Guidance, 2024). Тази същественост включва не само

фактори под пряк контрол на предприятието, но и такива, произтичащи от бизнес взаимоотношения извън консолидационния обхват. Зависимостите от природни, човешки и социални ресурси се разглеждат като ключови източници на потенциални финансови рискове и възможности, които могат да повлияят на устойчивостта на бизнес модела. В този контекст двойната същественост функционира като аналитичен инструмент за интегрирано разбиране на взаимовръзките между екологичните, социалните и финансовите аспекти на корпоративната дейност.

Оценката на двойната същественост е критична стъпка при определянето от страна на предприятията на оповестяванията, необходими за отчитане на устойчивостта. ESRS не предписват унифициран процес или фиксирана последователност от стъпки за извършване на оценката, но препоръчват логическа структура, включваща: анализ на контекста, идентификация на действителни и потенциални въздействия, рискове и възможности, оценка и определяне на съществените теми и последващо докладване. В процеса ключова роля има ангажирането на засегнатите заинтересовани страни, което осигурява емпирична основа за оценяване на въздействията и значимостта на въпросите за устойчивостта.

Нормативният подход на ESRS оставя проектирането на самия процес на оценка на съществеността в компетенцията на предприятието – тоест предприятията са отговорни да разработят и приложат подход, адекватен за техните размер, сектор и стойностна мрежа.

В съответствие с изискванията на ESRS предприятията следва да оповестяват използваните методологични подходи, допускания и източници на данни, на които се основава техният процес на оценка на двойната същественост. Това изискване подчертава ролята на прозрачността и на предоставянето на обосновка към потребителите на отчета относно как и защо са избрани дадени теми за разкриване (EFRAG IG 1: Materiality Assessment Implementation Guidance, 2024; ESRS 2 General disclosures). Обосновката на оценката е от съществено значение за прозрачността и е задължителна за бъдещи одити. Тя е и основата за разбиране и преразглеждане на оценките през следващите години.

Прагматичната имплементация на двойната същественост е подпомогната от неформални ръководства и практически указания – в частност EFRAG IG 1: Materiality Assessment Implementation Guidance (2024). IG1 служи като ориентиращ инструмент за подготвящите ESRS отчети, без да бъде нормативно обвързващ, като предлага методологични ориентири и примери на възможни прагове и подходи при работа с верига на стойността и заинтересованите страни.

Редица професионални организации са разработили ръководства в определен брой стъпки, които улесняват задълбоченото разбиране и изпълнение на процеса на оценка на двойната същественост (Accountancyireland, Demystifying the double materiality assessment, 2025; Adams C. , и др., 2021;

Deloitte, Unpacking the Double Materiality Assessment Under the E.U. Corporate Sustainability Reporting Directive, 2024; Greenomy. How to Conduct the Double Materiality Assessment in 6 Steps, 2024).

От теоретична и емпирична гледна точка литературата подчертава, че успешното прилагане на съществеността в интегрираното отчитане изисква институционален капацитет за събиране на нефинансови данни, механизми за устойчиво ангажиране на заинтересованите страни и процеси за интеграция на констатациите в стратегическото управление. Изследванията подчертават, че прилагането на интегриран и крос-перспективен подход към съществеността – който съчетава финансовите, екологичните и социалните аспекти на корпоративното въздействие – значително повишава релевантността, сравнимостта и вземането на решения въз основа на интегрираните отчети. Такъв подход позволява на организациите не само да отчитат рисковете и възможностите, но и да демонстрират създаването на стойност в дългосрочен хоризонт, като по този начин укрепват доверието на доставчиците на финансов капитал и останалите заинтересовани страни (Adams C. A., Conceptualising the contemporary corporate value creation process, 2017; Cerbone & Maroun, 2020).

1.3. Външна увереност и надеждност

С разширяването на обхвата и детайлността на оповестяванията за устойчивост ключовият въпрос вече не е само какво разкриват компаниите, а доколко може да им се вярва. Външната увереност (external assurance) е механизмът, който превръща нефинансовите данни от „декларации“ в проверена управленска информация – намалява информационната асиметрия, подкрепя решенията на инвеститори и кредитори и укрепва общественото доверие (Simnett, Vanstraelen, & Chua, 2009). В европейски контекст CSRD поставя задължително уверение върху отчетите за устойчивост: първоначално на ниво ограничена увереност (limited assurance), като Европейската комисия следва да приеме стандарти/насоки за тази форма на уверение до 1 октомври 2026 г.; впоследствие, при техническа възможност, би могло да се премине към разумна увереност (reasonable assurance). В актуалните разяснения и предложения на Комисията се очертава път: до 2026 г. да бъдат публикувани насоки за процедурите при ограничена увереност; паралелно се обсъждат облекчаване и опростяване на изискванията по CSRD/ESRS (в т.ч. редуциране на обхвата и честотата за част от предприятията), като законодателният процес е в ход. Това е важно уточнение за планирането на компаниите – очаква се ограничената увереност да доминира в първите години на прилагане, при постепенно доизграждане на капацитет и контроли (Deloitte, 2025).

От гледна точка на стандартите ISAE 3000 (Revised) остава глобалната основа за уверителни ангажименти, различни от одити на историческа

финансова информация – именно тук попада и заверката на ESG разкритията. Стандартът дефинира принципите за планиране, оценка на риска, събиране на доказателства, съставяне на заключение и независимост/етика на практикуващия (професионалния) екип. През 2024 г. Международният одиторски и уверителен борд (IAASB) финализира ISSA 5000 – първия всеобхватен стандарт, специално посветен на уверението по устойчивост (надграждащ ISAE 3000 с фокус върху теми, критерии и специфични процедури за ESG). Това ускорява глобалната съгласуваност на практиките и е пряко релевантно за предприятията в ЕС, които ще работят с екипи (одитори или други уверители), прилагащи тази рамка; ISSA 5000 е приложим за периоди, започващи на/след 15.12.2026 г. (IAASB, 2013; IAASB, 2024).

Какво отличава „ограничената“ от „разумната“ увереност? При ограничена увереност практикуващият изпълнява аналитични процедури, интервюта, ограничени тестове и формира отрицателно заключение („не ни попаднаха доказателства за съществени несъответствия“). При разумна увереност се извършват значително по-задълбочени тестове на данни и контроли (подобие с финансов одит), а заключението е положително („по наше мнение информацията е представена вярно съгласно приложимите критерии“). Преминаването към разумна увереност предполага по-висока зрялост на данните и контролите в компанията, по-плътна документация и по-голям обем доказателства от страна на уверителя (Akisik & Gal, 2020; IAASB, 2021; IAASB, 2024).

На корпоративно ниво външната увереност не „започва“ при уверителя – тя започва вътре в дружеството, с изграждането на готовност за уверение (assurance readiness). Това означава:

- Архитектура на данните и „data lineage“: ясно картографиране на метриките (какво се мери), източниците (къде се раждат данните), отговорностите (кой ги подготвя/одобрява), контролите (как се валидират) и доказателствата (как се архивират);

- Контролна среда и процесни контроли: роли и права за достъп, четирите очи при критични операции, журнални следи, независими повторни изчисления, автоматизирани проверки за изключения и логически несъответствия;

- Методологическа последователност: при климата – GHG Protocol (Score 1–2–3), граници и методи; при социалните и управленските теми – ясни дефиниции и прагове на същественост; при таксономията – проследимост от отчетната единица до агрегата;

- Документация и политики: описания „как“ се измерва всеки KPI, как се третираат пропуски/оценки, как се правят корекции и кой ги одобрява.

Колкото повече от горното е формализирано и автоматизирано, толкова по-бързо и по-евтино протича уверителният ангажимент и толкова по-висока е вероятността за безусловно заключение при разумна увереност.

Точно тук се пресичат счетоводството (като архитект на данните), вътрешният одит (като независим вътрешен проверител) и мениджмънтът (като собственик на процеса и ресурсите).

Кой да бъде уверителят? Изследванията показват, че изборът между традиционни одиторски мрежи и специализирани инженерно-консултантски доставчици влияе върху възприеманото качество на уверението и пазара (Perego & Kolk, 2012). Одиторските фирми имат силно развита методология за контролна среда и независимост; инженерните доставчици понякога са по-силни по технически теми (напр. емисии, процесни измервания). Най-добрата практика е интердисциплинарен екип и прозрачност на използваните критерии и процедури.

Външното уверение е свързано с по-добра инвестиционна репутация, по-ниска несигурност на инвеститорите и по-лесен достъп до капитал – не само защото „има печат“, а защото изисква структуриране на процесите, което устойчиво повишава качеството на данните (Moroney & Trotman, 2016; Simnett, Vanstraelen, & Chua, 2009). Нараства и значението на качеството на уверението – прозрачни критерии, ясно заключение, обхват и ограничения, а не само наличие на „сертификат“.

Предизвикателствата в български условия са прагматични: (i) ограничен брой екипи с опит в ESG уверението; (ii) липса на унифицирани секторни методики (особено за Score 3, биоразнообразие и социални теми по веригата); (iii) разходи, които за МСП са съществени; (iv) фрагментирани системи и „ръчни“ процеси, които правят проследимостта трудна. Тук работещият подход е пътна карта с етапи:

- Година 1–2: ограничена увереност върху климатичните KPI и таксономията; автоматизация на ключови данни; вътрешен одит на процесите;
- Година 2–3: разширяване на обхвата (социални/управленски KPI, част от Score 3); интегрирани контроли в ERP/BI; частични тестове от уверителя;
- Година 3–4: разумна увереност върху приоритетните теми; устойчиво внедрени контроли; зряла документация и доказателства.

Паралелно следим европейските насоки за ограничена увереност и развитието на ISSA 5000 – те ще определят „езика“ на процедурите, очакванията за доказателства и формата на заключенията. Трендът е ясен: повече принципно-ориентирани стандарти, приложими за различни теми и рамки, и повече акцент върху качеството на контролната среда, отколкото върху „тикчета“ (IAASB, 2024).

В заключение може да се очертае изводът, че външната увереност не е крайна стъпка „след“ отчета, а част от архитектурата на интегрираното управление. Компаниите, които започнат сега – с карта на данните, контролни дейности, ясни методики и прозрачно оповестяване на процеса по същест-

веност – ще преминат най-безболезнено от ограничена към разумна увереност, когато пазарът и регулациите го изискат. Това не просто повишава доверието към ESG данните, а подобрява дисциплината в планирането, инвестициите и управлението на риска – там, където се създава (или губи) дългосрочната стойност.

2. Методи и източници на данни

Методологичната рамка на изследването комбинира качествени и количествени подходи, за да опише и обясни състоянието на интегрираното отчитане и ESG оповестяванията в България за периода 2020–2025 г. В центъра стои идеята за триангулация на източниците: (1) корпоративни документи и данни, (2) европейска регулаторна рамка и официални насоки, и (3) национални изследвания и доклади. Така се минимализира рискът от едностранна интерпретация, а констатациите стъпват върху сравними и проследими източници.

2.1. Корпоративни източници – документален масив, критерии и обработка

Масивът от документи включва годишни и интегрирани отчети на водещи български дружества от индустрията, телекомуникациите, фармацевтиката и енергетиката, както и техни публично достъпни нефинансови декларации, политики и планове за преход към нисковъглеродна икономика. При подбора са приложени следните критерии:

- Обхват и системност на оповестяванията (наличие на интегриран формат или отчет по международни рамки; последователност във времето);
- Същественост на дейността (сектори с високо въздействие и значим пазарен дял);
- Проследимост на данните (цитирани методики, дефиниции на KPI, описани процеси/гаранции за качество).

Обработката на документацията стъпи върху тематичен анализ на съдържанието (Krippendorff, 2018; Neuendorf, 2017). Разработена бе кодираща схема с ключови категории, съответстващи на хоризонталните и тематичните ESRS изисквания:

- Формат и интеграция (самостоятелни нефинансови отчети срещу интегриран формат; връзки към финансовите раздели);
- Данни и ИТ (автоматизация, цифрово структуриране, проследимост на данни);
- Същественост (документиран процес по двойна същественост; ангажиране на заинтересованите страни; дефинирани прагове за същественост);

- ESG тематики (климат/енергия/емисии, вода, отпадъци, биоразнообразие; работна сила, здраве и безопасност, права на човека; управление, борба с корупцията, данъчна прозрачност);
- Външна увереност (обхват, ниво, стандарт, методология);
- Връзка със стратегия, бюджет и риск (KPI в целеполагане, инвестиционно и оперативно финансиране, възнаграждения).

Кодирането бе проведено на два етапа: първично (идентифициране на теми и доказателства) и аналитично (групиране и оценка на зрелостта по измеренията на изследването). За да се ограничи субективността, са използвани протоколи за извличане на данни и контролни листове за съответствие. При неяснота е предпочетено консервативно кодиране, т.е. липсата на твърдение се възприема като липса на доказателство, а при различия между годините е отбелязвана тенденцията, в т.ч. напредък, регрес или стабилност.

Анализът обхваща годишни и интегрирани отчети на водещи дружества от индустрията, телекомуникациите, фармацевтиката и енергетиката (Аурубис България (Sustainability Report 2023, 2023; AG, Non-Financial Report FY 2023/24, 2024; AG, Sustainability KPI Update 2023/24, 2025); Титан Златна Панега Цимент (Integrated Annual Report 2023, 2024); Vivacom (Sustainability Report 2023, 2024); Софарма (Non-financial Declaration for the Annual Consolidated Financial Statements 2023, 2024); EVN България (EVN Full Report 2023/24 (Integrated annual & sustainability report), 2024; Consolidated non-financial report 2023/24 (assured with limited assurance), 2024); Овергаз (Sustainable development: Ecology, 2025)).

2.2. Регулаторни източници – рамка, насоки и контекст

Втората група източници обхваща официалните нормативни актове и насоки, които очертават изискванията към корпоративната отчетност по устойчивост:

- CSRD – Директива (ЕС) 2022/2464: разширява обхвата на задължените субекти, въвежда двойна същественост и изисква цифрово структуриране на оповестяванията (CSRD, 2022);
- ESRS – Делегиран регламент (ЕС) 2023/2772: конкретизира съдържанието на разкритията (E/S/G) и хоризонталните изисквания (управление, стратегия, управление на риска, показатели и цели) (ESRS, 2023).

Регулаторните документи са използвани не само като „фон“, а като матрица за съпоставяне: на тяхна база се проверява доколко корпоративните оповестявания покриват ключови принципи (напр. прозрачност за процеса по същественост, обосновка на прагове, включване на веригата на стойността). Когато в корпоративни документи се позовават методики (например GHG Protocol за Score 1–2–3), това се отбелязва като индикатор за надеждност и съпоставимост.

В ранни версии на дизайна бяха разглеждани и надзорни материали (напр. техническите стандарти на ЕБО за ESG Pillar 3 разкрития; тематични

прегледи на ЕЦБ относно климатичните рискове). В окончателния корпоративно-фокусиран вариант те се използват само като контекст, без да са обект на самостоятелен анализ, тъй като целта тук е вътрешнофирмената отчетност и нейното управление, а не регулаторният надзор.

2.3. Национални изследвания и доклади

За локална перспектива и „калибриране“ на констатациите към българската реалност бяха включени три ключови източника:

- Аналитичен доклад за ESG оповестяванията в България – систематична оценка на обхвата, качеството и пропуските в оповестяванията на публични и частни дружества, с практически изводи за данни, процеси и външна увереност (Green Finance & Energy Centre, 2025);
- „Зелен проект“ (ИКИ–БАН, 2024) – сборник с изследвания за зеления преход и публичните политики у нас, който очертава институционалните бариери и стимули, секторни особености и добри практики, полезни за съпоставка между корпоративни подходи и национални цели (Икономически институт при БАН, 2024);
- Монографично изследване за зеления преход и финансите – задълбочен анализ на ефектите върху финансовия сектор и публичните финанси в България („Черният лебед“ вече е „зелен“), с акцент върху регулаторната рамка, инструментите за зелено финансиране и фискалните последици (Бобева, Желязкова, Александрова-Златанска, & Палъова, 2023).

Тези документи подпомагат съпоставката между корпоративните практики и националните цели и политики, както и оценката на системните предизвикателства – капацитет, дигитализация, пропорционалност към МСП, външна увереност.

2.4. Методологически подход и валидност

Изследването е изградено върху двустепенна стратегия: описателна (какво и колко се оповестява) и аналитична (как се интегрира във вътрешните управленски процеси). Приложени са:

1. Тематичен анализ на съдържанието – систематично извличане на теми, индикатори и доказателства от корпоративните документи и националните доклади;
2. Сравнителен анализ между ЕС и България – оценка на степента на покритие спрямо изискванията на CSRD/ESRS и на съпоставимостта на данните;
3. Индекс за зрялост на интегрираното отчитане (ИЗИО) – индикативен инструмент за агрегиране на пет измерения на зрелостта:
 - Интеграция на формата - измерва доколко финансовата и нефинансовата информация са представени като единна управленска история. Зрелостта по това измерение се проявява, като от отделни нефинансови

приложения се преминава към общ доклад с кръстосани препратки, а на по-късен етап и към напълно интегриран отчет с взаимно обусловени раздели (бизнес модел, рискове, резултати, перспективи). Някои от индикаторите за оценяване по това направление на зрелостта могат да бъдат напр. наличие на обща логическа връзка и взаимни препратки между финансови и ESG раздели.

- Управление на данните и дигитализация – измерва надеждността, автоматизацията и „проследимостта“ (data lineage) на ESG данните, както и степента им на цифрово структуриране за повторна употреба. Зрелостта по това измерение се проявява чрез преход от ръчни таблици и локални файлове към частична автоматизация в ERP/BI, а на по-късен етап – към централизирани модели с контролни точки, журнални следи и готовност за подаване в структурирани формати (напр. XBRL/ESRS). Някои от индикаторите за оценяване по това направление могат да бъдат, напр.: дял на KPI с автоматизиран източник; наличие на описана карта на данните (метрика–източник–отговорник–контрол–доказателство); активирани журнални следи и права на достъп; наличие на валидиращи правила и тестове; готовност за машинно четим износ на данни;

- Увереност и вътрешен контрол – измерва наличието и дълбочината на външната заверка (assurance) върху ESG информацията, както и зрелостта на вътрешните контролни механизми. Зрелостта тук се проявява чрез преход от липса на заверка към ограничена увереност по избрани показатели, а впоследствие – към разумна увереност по приоритетни теми, подплатена с формализирани политики, процедури и доказателства. Някои индикатори за оценяване могат да бъдат, напр.: обхват на външната заверка (% от „критичния пакет“ KPI); ниво на увереност; наличие на матрица Контрол–Риск–Доказателство по всеки показател; резултати от вътрешен одит; брой и тежест на констатациите;

- Двойна същественост и обхват на въздействията – измерва качеството на процеса по установяване на двойна същественост (impact и financial), включително прагове, участници и обхват по веригата на стойността. Зрелостта се проявява чрез преход от еднократна анкета с преобладаващ климатичен фокус към регулярна оценка с ясно документиран праг, включени заинтересовани страни и системно разглеждане на „inside-out“ и „outside-in“ ефекти по веригата нагоре и надолу (вкл. Scope 3, човешки права, биоразнообразие). Някои индикатори могат да бъдат, напр.: периодичност на процеса (годишно или двугодишно); наличие на публично описани прагове за същественост; доказано участие на ключови групи заинтересовани страни; дял от темите, които обхващат веригата на стойността; проследимост от материална тема към KPI, цели и мерки;

- Стратегическа обвързаност и управленски цикъл – измерва доколко ESG KPI се използват за вземане на решения, а не само за оповестяване. Зрелостта се проявява чрез преход от мониторинг на показатели към

вграждането им в бюджетния процес и инвестиционното и оперативното планиране, а на по-късен етап – в рамките за поемане на риск, ценообразуването, управленските цели и схемите за възнаграждения. Някои индикатори за оценяване могат да бъдат, напр.: наличие на формални ESG допускания в бюджетите и инвестиционните модели; връзка KPI → лимити или рискови прагове → управленски решения; включени ESG цели в бонус-схеми на ръководството; доказани случаи, в които ESG анализ е променил инвестиционен или оперативен избор; регулярен преглед на ESG резултатите с последващи корективни действия.

Оценяването се извършва по пет измерения по скала от 0 до 5, където 0 е начален етап на зрялост, 3 – средна зрялост, 5 – висока зрялост. Всяко измерение се оценява самостоятелно по предварително дефинирани качествени дескриптори, след което стойностите се осредняват с равни тегла за формиране на композитен индекс (за простота и прозрачност). При липсващи данни се прилага консервативно правило: липсата се кодира като 0 по съответния дескриптор и се отбелязва като ограничение в методологичните бележки.

За да се подсигурят валидност и надеждност, бяха предприети следните мерки: (i) приети са протоколи за извличане и проверка на данни; (ii) гарантирана е проследимост на източниците (URL, година и версия за всеки документ); (iii) извършен е втори преглед на кодирането при гранични случаи; (iv) обособяване на методологични бележки за всяко отклонение (напр. смяна на рамка за докладване през годините). Въпреки това се признават и някои ограничения: хетерогенност на корпоративните формати, частични липси в Score 3 и социалните вериги, както и различна дълбочина на външната увереност.

В бъдещи изследвания индексът може да се калибрира секторно (с различни тегла/прагове) и да се надгради с панелни данни, за да се оцени връзката на готовността за интегрирано отчитане в предприятията с финансирането и резултатите.

3. Резултати за състояние на интегрираното отчитане в България (2020–2025)

За да се проследи реалното състояние на интегрираното отчитане в България през периода 2020–2025 г., бяха анализирани годишни и интегрирани отчети на водещи дружества от четири сектора с високо въздействие – индустрия, енергетика, телекомуникации и фармация. Таблица 1 представя систематизиран преглед на корпоративните документи, които формират емпиричната основа на изследването. Тя включва конкретни линкове към отчетите и ключови наблюдения, които впоследствие бяха кодирани по

измеренията на Индекса за зрялост на интегрираното отчитане (ИЗИО), и използвани за идентифициране на добри практики и критични дефицити.

Таблица 1

Анализирани корпоративни отчети (2020–2025)

Компания	Отчет, година	Линк	Основни наблюдения (релевантни към ИЗИО)
Aurubis България / AG	<i>Sustainability Report 2023</i>	https://www.aurubis.com/en/dam/jcr/%3Aad02fd16-0647-41ec-ab20-4230d08bd218/Aurubis_Sustainability_Report_2023.pdf	Интегриран ESG раздел; KPIs за енергия, емисии, политики; Reporting & KPIs секция.
	<i>Non-Financial Report FY 2023/24</i>	https://www.aurubis.com/en/dam/jcr/:2c2a5b0d-aa93-499b-9276-dbe08e84cc2d/Aurubis_Non%20Financial%20Report_FY%202023_24.pdf	Нефинансов отчет, свързан с CSRD; включва климатични и социални индикатори.
	<i>Sustainability KPI Update 2023/24</i>	https://www.aurubis.com/en/dam/jcr/%3Afacf9b8c-ea7d-4d0b-9534-28d48dff025/Aurubis_EN_KPI_Update_2023_24.pdf	Консолидирани количествени ESG KPI; основа за измерението „Данни/ИТ“.
Titan Златна Панега Цимент	<i>Integrated Annual Report 2023</i>	https://www.titanmaterials.com/wp-content/uploads/2025/01/IAR-TITAN-ZLATNA-PANEGA-2023_FINAL-VERSION.pdf	Интегриран отчет с ESG раздели, цели и количествени данни; показател за напреднала интеграция.
	<i>Integrated Annual Report 2020</i>	https://www.titan-cement.com/wp-content/uploads/2021/12/Integrated-Annual-Report-2020_Bulgaria.pdf	По-ранна версия, с по-ограничени ESG данни; полезен за сравнение и проследяване на еволюцията.
Vivacom	<i>Sustainability Report 2023</i>	https://www.vivacom.bg/bg/files/24879-sustainability-report-english-version-2023.pdf	Систематичен ESG отчет; съдържа KPI за енергийна ефективност, цифрово приобщаване; частична интеграция със стратегията.
Софарма	<i>Non-financial Declaration 2023</i>	https://www.sopharmagroup.com/en/investor/financial-reports → PDF „Non-financial Declaration 2023“	Нефинансова декларация; описателни ESG данни, без външна увереност.
EVN България / EVN Group	<i>Full Report 2023/24 (Integrated Annual & Sustainability Report)</i>	https://www.evn.at/getmedia/25e28ce2-db3c-49ae-ab23-fd39b2b8d412/EVN-Full-Report-2023-24_online.pdf	Интегриран отчет; съдържа KPI по енергийна ефективност, климатични цели; ограничена външна увереност върху нефинансови раздели.
	<i>Consolidated non-financial report 2023/24</i>	https://www.evn.at/getmedia/cd77a16f-2c4f-4722-a5ae-7bfae419b510/Consolidated-non-financial-report_2023-24.pdf	Ограничена външна увереност; добър пример за съответствие с ESRS.
Овергаз	<i>Доклад за устойчиво развитие (no-star, 2019)</i>	https://www.overgas.bg/za-overgaz/ustojchivo-razvitie/ekologiya/	ESG декларация с инициативи по екология; липсва интеграция и външна увереност; полезен за илюстрация на ограничения.

Източник: Авторово проучване.

Прегледът на отчетите в Таблица 1 показва, че практиките по интегрирано отчитане вече са отчетливо разпространени сред големите предприятия от индустрията, енергетиката, телекомуникациите и фармацевтиката. Въпреки това се наблюдава значителна вариация в степента на интеграция – от декларативни нефинансови раздели до по-зрели модели, при които ESG данните са свързани със стратегически цели и инвестиционни решения. Именно тези различия са в основата на последващия секторен анализ.

3.1. Приемане и обхват

В периода 2020–2025 г. интегрираното отчитане постепенно се превърна от „добра практика“ в необходима управленска инфраструктура за големите български предприятия, особено в сектори с високо екологично и социално въздействие – индустрия, енергетика и телекомуникации. Наблюдава се отчетливо разширяване на обхвата: все повече дружества публикуват интегрирани отчети, в които финансовите резултати са допълнени с тематични ESG раздели (климат, работна сила, управление), а при част от тях нефинансовите индикатори се свързват със стратегически цели и инвестиционни планове.

Въпреки това степента на реална интеграция варира. При една група компании нефинансовите раздели са по-скоро „съпътстващи декларации“, концентрирани върху наличност на политики и базови показатели; при друга – по-зрелите – ESG данните вече захранват вътрешни процеси: бюджетиране (инвестиционни и оперативни разходи, вътрешни въглеродни цени), управление на поемания риск, целеполагане и стимули на мениджмънта. Тази двустепенност е в синхрон с европейската специализирана литература, която подчертава, че задължителното докладване само по себе си не гарантира качествен скок, ако не бъде подкрепено от организационни промени и контролни механизми (Christensen, Nail, & Leuz, 2021; La Torre, Sabelfeld, Blomkvist, & Dumay, 2020).

Малките и средните предприятия (МСП) наваксват по-бавно и тук са разгледани единствено като контекст. Те по-често публикуват отделни нефинансови декларации, мотивирани от изисквания по веригата на стойността или от очаквания на клиенти. Ограничените ресурси, липсата на експерти и отсъствието на автоматизация забавят прехода към интегриран формат и по-дълбока свързаност с бизнес моделите. Поради липса на достатъчно корпоративни документи те не са включени в емпиричния масив и в изчисленията на индекса за зрялост (ИЗИО), но са посочени като индикатор за общото състояние на практиката.

3.2. Данни и ИТ архитектура

Данните са най-честото „тясно място“ в процесите по интегрирано отчитане. При големите дружества вече се наблюдава интегриране на специализирани ESG модули в ERP/BI системи, което позволява по-

структурирано и надеждно събиране, валидиране и визуализиране на ключови показатели (например енергийна интензивност, емисии по Scope 1–2, честота на трудови злополуки със загубено работно време – LTIFR²). Това постепенно измества практиките на ръчно събиране и обработка на данни и създава условия за изграждане на проследимост и контрол. Паралелно с това стартират пилотни решения за цифрово структуриране на информацията по международни стандарти, като XBRL, което е предпоставка за автоматизирано подаване и сравнимост на данните. Все по-често се въвеждат и инструменти за data lineage³ – карти, които документират пълния жизнен цикъл на показателите: от първичния източник през трансформациите и отговорните лица до крайното им използване в отчетността. Така се постига по-голяма прозрачност и доверие, което е критично условие за вътрешния контрол и за бъдещото външно уверение върху ESG оповестяванията.

Въпреки отчетения напредък, в практиката продължават да съществуват редица критични дефицити, които ограничават качеството и надеждността на нефинансовата отчетност.

- Scope 3 (нагоре и надолу по веригата). Този обхват остава най-трудоемък за измерване и моделиране, тъй като включва както емисиите от доставчици и подизпълнители, така и тези, свързани с употребата и извеждането от експлоатация на продуктите от страна на клиентите. Данните често са фрагментарни, основани на приближения и силно зависими от готовността и капацитета на партньорите във веригата да предоставят надеждна информация (Seera, Subramaniam, & Samuel, 2025).

- Биоразнообразие и кръгова икономика. Това са области с нарастваща регулаторна и обществена значимост, но в момента липсват устойчиви методологии за оценка и достатъчно локални данни за материалните и енергийните потоци. В резултат предприятията трудно могат да изчисляват реалното си въздействие върху екосистемите и да оценяват степента на ресурсна ефективност (Lukács, Rickards, Molnár, Suta, & Tóth, 2025).

- Социални индикатори във веригите. Остават сериозни празноти по отношение на условията на труд при доставчици, спазването на правата на човека и въздействието върху локалните общности. Тези индикатори са ключови за пълното разбиране на социалното измерение на устойчивостта,

² LTIFR (Lost Time Injury Frequency Rate) – показател за честотата на трудови злополуки със загубено работно време. Изчислява се, като броят на инцидентите със загубено време, умножен по 1 000 000, се раздели на общия брой отработени часове. Използва се като ключов индикатор за здраве и безопасност.

³ Data lineage (проследимост на данните) – документация или визуализация на жизнения цикъл на дадени данни, която показва техния източник, извършените трансформации, отговорните лица и крайната им употреба. Целта е прозрачност и надеждност, особено при ESG данни, подлежащи на външна заверка.

но засега са слабо измервани и рядко верифицирани (Okay, Sencer, & Taskin, 2024).

- **Фрагментация на информацията.** В много случаи нефинансовите данни са разпилени между различни канали – годишни отчети, презентации за инвеститори, корпоративни уебстраници – без да се изгражда единна и централизирана система за управление на данните („single source of truth“). Това затруднява съпоставимостта, проверимостта и автоматизираната обработка на информацията, което от своя страна намалява доверието на заинтересованите страни (Khamisu, Paluri, & Sonwaney, 2024).

При МСП ситуацията е различна и тук те се разглеждат само като контекст. При тях доминира ръчно събиране (таблици, електронни формуляри), което затруднява проверката, сравнимостта и навременното използване на данните за управленски решения. Точно тук изследванията подчертават ролята на счетоводната функция като архитект на данните – функция, която задава дефиниции, осигурява вътрешни контроли, гарантира проследимост и методологична съгласуваност на информацията (Adams C., 2017; Beske, Haustein, & Lorson, 2020). Счетоводството, чрез своите принципи за надеждност, съпоставимост и прозрачност, се превръща в естествен посредник между оперативните данни и стратегическото управление. Това е особено важно за МСП, които поради ограничени ресурси рядко могат да внедрят сложни ERP/BI решения и за които счетоводната система остава основен инструмент за структуриране и интерпретация на нефинансова информация.

Обобщено, анализът на данните и ИТ архитектурата показва напредък в автоматизацията и структурираното събиране на ключови ESG показатели, но също и трайни дефицити – особено при Score 3, биоразнообразието и социалните индикатори във веригите. Тези пропуски имат директно отражение върху възможността за надеждно външно уверение, тъй като качеството и проследимостта на информацията са основна предпоставка за валидна проверка. Поради това следващият раздел разглежда състоянието на практиките по външна увереност в българските предприятия.

3.3. Външна увереност

Делът на доклади с ограничена външна увереност (limited assurance) върху климатични индикатори и избрани KPI нараства, но разумна увереност (reasonable assurance) остава изключение. Това е очакван профил за ранна фаза на регулаторния преход: за да бъде постигнато по-високо ниво на заверка са необходими зрели контролни среди, стабилни и проследими данни, както и подробно документирани процеси за тяхното събиране, трансформиране и оповестяване (Alsahali & Malagueño, 2022; Zhou, 2022). В практиката на българските предприятия ограниченото уверение обикновено се прилага за базови климатични показатели – например емисии Score 1 и Score 2 или енергийна интензивност – докато социалните и управленските

теми рядко попадат в обхвата на външна проверка. Това създава асиметрия между отчетността по климат и останалите аспекти на устойчивостта.

Най-често срещаните предизвикателства могат да се обобщят в четири групи:

- Липса на унифицирани секторни методики – извън климатичните индикатори няма достатъчно стандартизирани дефиниции и прагове, което ограничава възможностите за обективна проверка и съпоставимост.
- Ограничен капацитет на одиторските екипи по устойчивост – на местния пазар професионалните услуги по ESG assurance все още се развиват; малък брой специалисти разполагат с едновременно познания по одит, нефинансово отчитане и устойчивост.
- Значими разходи за предприятия, особено за МСП – макар и да не са обект на извадка, по-малките дружества трудно биха финансирали регулярна външна заверка. Това затвърждава риска от „двустепенно“ развитие между големи и малки компании.
- Непълна автоматизация на данните – доказателствената база за уверение остава тежка за поддържане, когато данните са разпилени в ръчни таблици, различни системи и неподготвени за дигитално структуриране.

Въпреки тези бариери се наблюдават и положителни тенденции. Постепенното адаптиране към ISAE 3000 (Revised) за нефинансова информация и навлизането на новата рамка ISSA 5000 като специализиран глобален стандарт за уверение по устойчивост (International Auditing and Assurance Standards Board, 2021; International Auditing and Assurance Standards Board, 2024) очертават пътя към по-голяма съпоставимост, по-висока степен на сигурност и намаляване на процедурната неопределеност.

Пример за тази преходна фаза е EVN България, чиито *Consolidated non-financial report 2023/24* съдържа независим доклад за ограничена външна увереност с ограничен обхват, покриващ избрани климатични индикатори. Макар да е стъпка напред в съответствие с ESRS, този модел показва и ограниченията на практиката – уверението е ограничено до климатичната област и не обхваща социалните или управленските измерения. Това илюстрира типичния профил на ранния етап: „ограничена външна увереност по климат, и липса на разумна увереност и ограничен тематичен обхват“.

От другата страна стои Aurubis, която чрез *Sustainability KPI Update 2023/24* публикува обширни, детайлно структурирани и количествени ESG данни. Въпреки високата степен на прозрачност и систематизация, отчетът не е придружен от външна заверка. Така се откроява друг проблемен профил: „силни данни без външна увереност“, което създава риск за доверието на заинтересованите страни, тъй като липсва независима потвърждаваща страна.

Ограниченият обхват на външното уверение и липсата на разумна степен на заверка подчертават колко важно е не само качеството на данните, но и тяхната релевантност към съществените теми. В този смисъл процесът

по двойна същественост и активното ангажиране на заинтересованите страни се превръщат в следващ критичен етап – именно той определя кои ESG аспекти трябва да бъдат приоритетно разкрити и в каква дълбочина, за да имат отчетите управленска стойност и легитимност.

3.4. Двойна същественост и ангажиране на заинтересованите страни

Процесите по двойна същественост са все по-често декларирани, но в голяма част от случаите остават еднократни инициативи, често проведени „pro forma“ с доминиращ климатичен фокус. Теми като човешки права, равнопоставеност, биоразнообразие и бизнес поведение са представени по-ограничено, а веригата на стойността – особено по посока на доставчиците – рядко е достатъчно покрита. Това води до частичен анализ на въздействията и до приоритизации, които не отразяват в пълна степен реалните рискове и възможности пред предприятията (Beske, Haustein, & Lorson, 2020).

Добрата практика включва ясни прагове за същественост, документирана методология, смесени методи (комбинация от качествени интервюта, количествени анкети и скоринг модели), включване на сценарии и времеви хоризонти (краткосрочен, средносрочен и дългосрочен), както и пряка връзка с KPI, бюджет и управление на риска.

Пример за това се наблюдава в някои международни групи, опериращи в България (напр. Augubis), които прилагат по-структурирани процеси за определяне на същественост и публикуват карти на материалните теми, свързани с веригата на стойността. В същото време други дружества (напр. Софарма) се ограничават до декларативно изброяване на „ключови теми“, без систематична методология и участие на външни заинтересовани страни.

Анализът на практиките по двойна същественост показва, че макар процесът все по-често да се декларира, неговата дълбочина и включването на разнообразни заинтересовани страни остават ограничени. Това от своя страна се отразява върху пълнотата и стратегическата стойност на отчетите. За да се улови къде се намират предприятията по пътя от декларативни оповестявания към интегрирана управленска инфраструктура, беше разработен Индекс за зрялост на интегрираното отчитане (ИЗИО), който агрегира ключовите измерения на интеграцията.

3.5. Индекс за зрялост (ИЗИО)

За да се улови „къде се намираме“ по пътя на интеграцията, беше разработен и приложен Индекс за зрялост на интегрираното отчитане (ИЗИО)⁴. ИЗИО може да се опише с една проста аритметична формула (с равни тегла):

⁴ ИЗИО е съставен индикатор, разработен и описан в т. 2.4. Индексът обединява пет измерения (формат, данни/ИТ, външна увереност, двойна същественост, връзка със стратегията), всяко от които е оценено по скала 0–5 на база публично достъпни корпоративни документи. Получените стойности са усреднени с равни тегла, за да се формира композитна оценка за всяка компания и сектор.

$$IRMI_i = \frac{\sum_{j=1}^5 S_{ij}}{5}, \text{ където:}$$

$IRMI_i$ – средна стойност за компанията i на ИЗИО (Integrated Reporting Maturity Index);

i – индекс за компания или предприятие ($i = 1, 2, \dots, n$);

j – индекс за измерение ($j = 1, 2, \dots, 5$);

S_{ij} – оценката на i -тата компания по j -тото измерение (стойност от 0 до 5).

Секторните стойности се изчисляват като средна аритметична на индивидуалните оценки:

$$IRMI_s = \frac{\sum_{i=1}^n IRMI_i}{n}, \text{ където:}$$

$IRMI_s$ – средна стойност за целия сектор на ИЗИО (Integrated Reporting Maturity Index).

За по-голяма прозрачност на процеса по оценяване в Таблица 2 е представена матрица за оценяване по петте измерения на ИЗИО. Тя включва качествени дескриптори за всеки етап на зрелост (0–5). На тази основа бяха кодирани компаниите от извадката, като получените стойности са систематизирани в Таблица 3. Накрая усредняването на индивидуалните оценки формира секторните стойности, обобщени в Таблица 4.

Таблица 2

Матрица за оценяване по измерения (0-5)

Измерение	0	1	2–3	4	5
Формат	Липса на нефинансов отчет	Нефинансова декларация	Смесен отчет (частични връзки)	Интегриран отчет с препратки	Напълно интегриран отчет с взаимно обусловени раздели
Данни/ИТ	Ръчни таблици	Локални файлове	Частична автоматизация в ERP/BI	Централизиран модел с контроли	XBRL, data lineage, пълна автоматизация
Външна увереност	Липса на отчитане на външна увереност	Вътрешни проверки	Ограничена увереност (частичен обхват)	Ограничена увереност (широк обхват)	Разумна увереност
Двойна същественост	Липсва	Еднократна анкета	Процес с климатичен фокус	Регулярна оценка с прагове	Системен процес, включващ всички заинтересовани страни и веригата
Връзка със стратегията	Няма връзка	Мониторинг на KPI	Връзка с бюджетни допускания	Връзка с инвестиционни и операционни разходи и управление на риска	ESG KPI реално влияят върху инвестиции и възнаграждения

Източник: Авторово проучване.

Матрицата в Таблица 2 служи като основа за кодирането на всяка компания, включена в изследването. В нея ясно се дефинират критериите за преминаване от декларативна отчетност към висока степен на интеграция.

Таблица 3

Примерни стойности по компании и изчислени ИЗИО

Компания	Формат	Данни/ИТ	Увереност	Двойна същественост	Връзка със стратегия	ИЗИО
Aurubis	4	4	2	3	3	3.2
EVN	4	3	2	3	3	3.0
Titan Златна Панега	4	3	1	3	3	2.8
Vivacom	3	3	1	2	3	2.4
Софарма	2	2	0	1	2	1.4
Овергаз	1	1	0	1	1	0.8

Източник: Авторово проучване.

Както се вижда от Таблица 3, компаниите от индустрията (Aurubis и Titan) и EVN показват относително по-високи стойности, докато Софарма и Овергаз остават в началните етапи на зрелост. Това потвърждава силна секторна хетерогенност.

Таблица 4

Усреднени секторни стойности на ИЗИО

Сектор	Средна стойност (ИЗИО)	Интерпретация
Индустрия (Aurubis, Titan)	$(3.2 + 2.8)/2 = 3.0$	Най-високо ниво на интеграция; отчетлив напредък в данните и формата, но ограничена външна увереност
Телекомуникации (Vivacom)	2.4	Добри практики по енергоефективност и достъпност; частична интеграция, ограничено покритие на веригата
Енергетика (EVN, Overgas)	$(3.0 + 0.8)/2 = 1.9$	Силен вътрешносекторен контраст – EVN с интегрирани отчети и ограничена външна увереност, Overgas с декларативен профил
Фармация (Софарма)	1.4	Най-ниска зрялост; декларативна отчетност, липса на външна увереност и слаба стратегическа връзка

Източник: Авторово проучване.

Обобщените секторни стойности в Таблица 4 са средни за периода 2020–2025 г. Те ясно показват водещата позиция на индустрията, умерен напредък в телекомуникациите, както и контрастите в енергетиката. Фармацията остава с най-ниска зрялост на интегрираното отчитане.

Трите най-чести „червени зони“ по ИЗИО са: (i) външна увереност (липса на разумна външна увереност и тесен обхват на ограничена външна увереност), (ii) двойна същественост (едностранни или еднократни оценки), и (iii) връзка със стратегията (частична интеграция на ESG KPI в целеполагане, бюджет и възнаграждения). Това потвърждава изводите от международните изследвания, че качеството на процесите – данни, контроли, прагове и участие на заинтересованите страни – е решаващо за прехода от „съответствие“ към стойност за управлението (Adams C. , 2017; Alsahali & Malagueño, 2022; Beske, Haustein, & Lorson, 2020; Gerwanski, Kordsachia, & Velte, 2019; Khamisu, Paluri, & Sonwaney, 2024; Lukács, Rickards, Molnár, Suta, & Tóth, 2025).

Секторните стойности по ИЗИО ясно разграничават водещите предприятия, които вече са изградили основи на интегрирана практика, от тези, които все още се намират в начален етап на развитие. Въпреки различията по сектори, общата картина показва, че качеството на процесите – данни, контроли, прагове и участие на заинтересованите страни – е решаващо за преминаването от съответствие към създаване на управленска стойност. Тези тенденции се обобщават в следващия раздел, където се представя синтез на резултатите и секторните специфики.

3.6. Обобщение на резултатите и секторен синтез

Обобщението на секторните резултати по ИЗИО показва, че българската практика за периода 2020–2025 г. демонстрира осезаем напредък, воден от големите предприятия в сектори с високо въздействие. Изграждат се основите на ИТ архитектури, появява се ограничена външна увереност, а процесите по двойна същественост постепенно се институционализират. В същото време пропуските са системни: слабо развитие на социалните и природните измерения извън климата, фрагментирани данни, недостатъчно участие на заинтересованите страни и частична интеграция със стратегията.

Гледайки напред (2025–2028 г.), очакванията по CSRD/ESRS и развиващата се практика по ISSA 5000 предполагат преминаване от „наличност“ към „качество“: повече автоматизация, прозрачни прагове, проследимост, по-широк обхват на уверението и реално вграждане на ESG KPI в управленските решения. Това е пътят, по който интегрираното отчитане се превръща от отчетен формат в основна инфраструктура на устойчивото управление.

Секторният анализ показва различна степен на зрялост, като всяка от разглежданите области – индустрия, телекомуникации, енергетика и фармация – разкрива свои силни страни и дефицити, които могат да се синтезират в следното:

- **Индустрия.** Предприятията намаляват емисионната интензивност чрез енергийна ефективност и алтернативни горива, като инвестициите все по-често се филтрират през критериите на таксономията на ЕС. Score 1–2

вече са рутина, а Score 3 се събира пилотно, но с ограничено покритие. Данните постепенно се автоматизират в ERP/BI, макар доказателствената база за външната увереност да остава непълна, особено в областта на кръговата икономика и биоразнообразието. Това насочва към нуждата от уеднаквяване на методологиите по производствени звена, постепенно разширяване на Score 3 с ясни допускания и изграждане на „карти на данните“, които да позволят преминаване от ограничена към разумна увереност.

- Телекомуникации. Секторът постига напредък чрез енергийно ефективни мрежи (оптика/5G), програми за рециклиране и цифрово приобщаване. ESG KPI се проследяват редовно и частично се свързват със стратегически цели, но социалните теми във веригата на доставките и част от Score 3 остават недостатъчно измерени. Външното уверение е ограничено главно до климатични индикатори. Това подчертава нуждата от разширяване на процесите по двойна същественост отвъд климата, свързване на ESG KPI с възнаграждения и портфейлни решения, както и планиране на по-широк обхват на външната увереност, включително за социални показатели.

- Енергетика. EVN се откроява с интегрирани отчети, външна заверка и структурирани данни, докато Овергаз остава на декларативно ниво без отчетлива интеграция. Контрастът показва, че в сектора съществуват паралелни траектории: от зрели практики с ограничена, но нарастваща увереност, до минимално съответствие. За по-балансирано развитие е необходимо изравняване на подходите между компаниите, разширяване на обхвата на заверката и поэтапно структуриране на данните за социални и екологични теми извън климата, така че секторът да отговори на очакванията на CSRD/ESRS.

- Фармация. Компаниите укрепват политики за безопасност, обучение и енергийна ефективност, но интеграцията с финансовото планиране е частична, а данните за кръгова икономика, вода и отпадъци – фрагментирани. Двойната същественост често е еднократна и съсредоточена върху климата, докато теми като достъп до лекарства, етика във веригата и обществени въздействия рядко са количествено измерени. Това подчертава необходимостта от формализиране и утвърждаване на процесите по материалност с активно участие на заинтересованите страни, стандартизирани дефиниции и методики за ключови индикатори и постепенно въвеждане на външна заверка, базирана на пълна проследимост до първоизточника.

Обобщените резултати очертават напредък в българската практика по интегрирано отчитане, но също така показват и редица трайни дефицити. Именно тези предизвикателства поставят въпроса, доколко отчетността вече изпълнява ролята си на управленска инфраструктура, а не само на регулаторно изискване. В следващия раздел се обсъждат интерпретациите на резултатите в по-широк контекст – европейски и международни рамки, добри практики и академични изследвания.

4. Дискусия

4.1. Стимули и движещи фактори за интегрираното отчитане в България

В периода 2020–2025 г. в България се наблюдава отчетливо засилване на стимулите и движещите фактори, които ускоряват приемането и развитието на интегрираното отчитане и нефинансовите разкрития. Тази динамика се формира под въздействието на комплекс от регулаторни, пазарни, управленски и финансови стимули, които постепенно изграждат инфраструктура за корпоративна устойчивост и отчетна прозрачност.

- **Регулаторни стимули и европейска рамка.** Най-значимият външен двигател на интегрираното и ESG отчитане през разглеждания период е европейската регулаторна рамка, в частност Директива (ЕС) 2022/2464 относно отчитане на корпоративната устойчивост (Corporate Sustainability Reporting Directive – CSRD) (CSRD, 2022). Тя разширява обхвата на задължените субекти, въвежда стандартизирани изисквания за разкриване и стимулира предприятията да интегрират нефинансовите показатели в стратегическото управление. В съответствие с това българският парламент прие изменения в Закона за счетоводството (в сила от 6 юни 2024 г.), с които въведе изискване за изготвяне на доклад за устойчивост и определи критериите за обхвата на този отчетен режим. Тези нормативни промени създадоха институционална рамка за прилагане на интегрираното отчитане в национален контекст. Внедряването на изискванията на CSRD води до нарастване на нефинансовите разкрития в големите български предприятия, като регулаторният натиск се превръща в ключов стимул за усъвършенстване на отчетността (Petrova, Accounting for Impacts: Exploring Sustainability Reporting in Bulgarian Companies under the CSRD, 2024; Petrova, Sustainability Reporting in the Electric Power Sector in Bulgaria: Assessment of Industry Transformation, 2025).

- **Пазарни и репутационни стимули.** Паралелно с нормативния натиск се засилват и пазарните стимули, свързани с нарастващата значимост на ESG критериите при достъпа до капитал и оценката на институционалната рентабилност и устойчивост. Инвеститорите, банките и кредиторите в България все по-често изискват прозрачност по отношение на екологичните, социалните и управленските практики, което мотивира предприятията да интегрират устойчивостта в своите бизнес модели. Тези тенденции са видими и в националните проучвания за корпоративно поведение и в международни анкети, обхващащи български организации (Manolov & Berrones-Flemmig, 2025). Нарастващата обществена осведоменост относно климатичните рискове и социалната отговорност поражда и репутационен натиск, особено върху публичните дружества и банки. Докладът на Green Finance & Energy Centre (2025) посочва, че значителна част от публичните компании в

България вече включват устойчивостта в корпоративните си стратегии (75% от компаниите) и изграждат вътрешни системи за мониторинг на ESG рискове (90% от компаниите). Подобна тенденция се потвърждава и от сравнителните анализи на Krasodomska (2025) и Европейската банка за възстановяване и развитие (EBRD, 2025), според които регулаторните и пазарните фактори действат като катализатор за догонващо развитие на България в областта на устойчивото корпоративно отчитане.

- **Управленски и организационни стимули.** На управленско равнище интегрираното отчитане се утвърждава като инструмент за стратегическо управление на стойността и риска. Предприятията подобно на публичните дружества и банки започват да оценяват въздействията върху околната среда и социалния контекст, като част от риска и управление на стойността (Green Finance & Energy Centre, 2025). Вътрешните организационни фактори – стратегическото планиране, дигитализацията на отчетните процеси и изграждането на капацитет за нефинансово управление – са ключови предпоставки за внедряване на интегрирани модели (Atanasov, 2022). Същевременно академични и неправителствени организации като Green Finance & Energy Centre⁵ подпомагат адаптацията на предприятията чрез обучения, изследвания и обмен на добри практики.

- **Икономически и финансови стимули.** Засиленият интерес към устойчиви инвестиции и зелени финансови инструменти функционира като значим икономически стимул за разширяване на интегрираното отчитане. Данни от Европейската инвестиционна банка (EIB, 2024; EIB, 2025) показват, че все повече български предприятия предприемат инвестиции, насочени към енергийна ефективност и климатична адаптация, което изисква систематично отчитане на резултатите и въздействията. В този контекст прозрачността и отчетността по ESG стандарти се превръщат в условие за достъп до международно финансиране и стратегическо партньорство с международни инвеститори и институции, които оценяват корпоративната устойчивост като част от риска и възможностите (ICLG, 2025).

Може да се обобщи, че развитието на интегрираното отчитане в България през периода 2020–2025 г. се определя от взаимодействащата сила на няколко ключови групи стимули – регулаторни, пазарни, управленски и финансови. Европейската регулаторна рамка, олицетворявана от Директива (ЕС) 2022/2464 (CSRD) и националното ѝ транспониране, действа като основен двигател, който институционализира изискванията за устойчивост и прозрачност. В същото време пазарните и репутационните фактори – повишените очаквания на инвеститорите, финансовите институции и обществото – създават среда, в която ESG критериите се превръщат в ключов инструмент за достъп до капитал и конкурентно предимство. Управленските и организационните стимули, свързани с дигитализацията на отчетните

⁵ <https://gfecentre.org/en>

процеси, стратегическото интегриране на устойчивостта и изграждането на вътрешен капацитет, допълват тази трансформация, осигурявайки нейната устойчивост на микроравнище. Накрая икономическите и финансови импулси, произтичащи от нарастващото значение на зелените инвестиции и международното финансиране, затвърждават интегрираното отчитане като условие за достъп до глобални пазари и доверие на заинтересованите страни. В своята съвкупност тези фактори изграждат системна основа за утвърждаване на интегрираното отчитане като инфраструктура за устойчиво корпоративно управление, която поставя българските предприятия в процес на постепенна, но необратима адаптация към европейските и глобални стандарти за отчетност и отговорност. Както отбелязват OECD (2024) и EIB (2025), именно взаимодействието между публични политики, пазарни изисквания и организационна култура определя темпа на институционализация на устойчивостта в българската корпоративна практика.

4.2. Бариери и ограничения на интегрираното отчитане в България

Въпреки отчетливия напредък, емпиричният преглед разкрива четири устойчиви препятствия, които забавят преминаването от формално съответствие към зряла интеграция на ESG в управленските процеси. Те са следните:

- Относно капацитета и експертизата е налице недостиг на специалисти с комбинирани компетентности (счетоводство/одит, устойчивост, данни/ИТ). Това води до фрагментарни процеси по събиране и валидиране на данни, затруднява проектирането на контролна среда и увеличава зависимостта от външни консултанти. Вътрешните екипи рядко разполагат с ясно разпределение на роли, като напр. собственици на метрики, второ ниво на контрол, вътрешен одит и пр., което компрометира готовността за външна заверка.
- Инвестициите в софтуер, автоматизация, обучение и външна заверка са съществени – особено за МСП и за дружества със по-силно разклонени вериги на доставките. При липса на целеви стимули и ясни пътни карти се наблюдава риск от „минималистично съответствие“ (pro forma разкрития), при което се публикуват документи без реални промени в процесите, контрола и управленското използване на данните.
- Наблюдава се и своеобразна методологична несигурност. Най-изразена тя е при Score 3, биоразнообразие и социални вериги (права на човека, въздействие върху общности). Нееднородни дефиниции, различни граници на системата и допускания, ограничена проследимост към източници и несъпоставими единици на измерване затрудняват логическата последователност във времето и хоризонталната сравнимост между пред-

приятията. Това повишава риска от методологични трудности в определянето на ключовите индикатори на изпълнение KPI и от разминаване между амбиции и измерими резултати.

- Когато процесите по двойна същественост са еднократни, доказателствата – фрагментарни, а външната увереност – ограничена, възниква разрыв между описателните текстове и доказателствената база при отчитането на устойчивостта. Това намалява доверието на инвеститори, кредитори и регулатори и може да има последици под формата на правни, надзорни и репутационни санкции. Рискът, в т.ч. и риск от „greenwashing“, се усилва при липса на интеграция на ESG индикаторите на етапите на бюджетиране, изработване на стратегически и инвестиционни решения и оформяне на системите за възнаграждения.

В обобщение, четирите бариери действат кумулативно: дефицитът на експертиза повишава разходите; методологичната несигурност затруднява автоматизацията и увереността; а отслабената доказателствена база увеличава вероятността и риска от „greenwashing“. Преодоляването им предполага целенасочено изграждане на вътрешен капацитет, пропорционални изисквания и стимули (особено за МСП), методическа съгласуваност по спорните теми (Score 3, биоразнообразие, социални вериги) и поетапен преход към външна увереност, вграден в управленския цикъл.

4.3. Сравнение на България и Европейския съюз: точки на сближаване и разминаване

Съпоставката между развитието на интегрираното отчитане в България и в останалите държави-членки на Европейския съюз (ЕС) разкрива едновременно процес на сближаване по рамката и разминаване по скоростта и дълбочината на внедряване. Наблюдава се отчетливо нормативно и концептуално хармонизиране след транспонирането на Директива (ЕС) 2022/2464 (CSRD) и въвеждането на Европейските стандарти за отчитане на устойчивостта (ESRS), което поставя България на същата регулаторна траектория като останалите страни-членки. Въпреки това практическата реализация на тези изисквания остава неравномерна.

Българските предприятия, особено в енергетиката, индустрията и телекомуникациите, все по-често възприемат интегриран формат на отчитане, разработват процедури за циклични оценки по двойна същественост и започват да търсят външна увереност върху ключови ESG индикатори (Petrova, 2025). Това свидетелства за формирането на управленска зрялост и за изместване на фокуса от формално съответствие към стратегическо прилагане на принципите на устойчивостта.

От друга страна, няколко зони на изоставане продължават да отличават България от доминиращата европейска практика. Първо, капацитетът за интегрирано управление на данни остава ограничен – макар да се наблюдават пилотни ESG модули в ERP системи, липсата на пълна дигитална

свързаност и централизирана инфраструктура за ESG данни продължава да затруднява проследимостта и валидирането на нефинансовите показатели. Второ, външната увереност все още се прилага фрагментарно – обикновено с ограничен обхват и тематична насоченост върху климатичните показатели, докато социалните и управленските аспекти рядко подлежат на независима проверка. Трето, ангажираността на заинтересованите страни и процесите по двойна същественост остават предимно декларативни и непоследователни, като само част от предприятията използват структурирани методологии за идентификация и приоритизация на материалните теми. Четвърто, човешкият и експертен капацитет в областта на устойчивото счетоводство и ESG осигуряването (assurance) е все още ограничен – недостигът на професионалисти с комбинирани компетенции в областта на финансите, нефинансовото отчитане и одита възпрепятства прилагането на високи стандарти за качество и надеждност. Пето, взаимодействието между регулаторите, академичните среди и професионалните организации все още е фрагментирано, което забавя формирането на общи методологически стандарти и професионални профили в областта на устойчивото счетоводство и нефинансовия одит (Manolov & Berrones-Flemmig, 2025). Допълнително, финансовите стимули и достъпът до капиталови пазари, базирани на ESG профили, са по-слабо развити в България, отколкото в държави като Германия, Франция или Нидерландия, където устойчивото финансиране вече е неразделна част от инвестиционните решения (EBRD, 2025; EIB, 2024). Това поставя българските дружества в позиция на догонващо развитие, при което външният регулаторен натиск и изискванията на партньорите по веригата на стойността действат като основен катализатор за трансформация, а не като органично вътрешно търсене. Все пак в последните години се забелязват признаци на ускорена адаптация – нарастващ интерес към ISSA 5000, разширяване на ESG функциите в корпоративното управление и включване на устойчивостта като елемент на системите за вътрешен контрол и управление на риска.

В обобщение, България следва европейската траектория по рамката и принципите на интегрираното отчитане, но все още изостава по операциона зрялост, технологична инфраструктура и професионален капацитет. Разминаванията се проявяват най-вече в дълбочината на интеграция, качеството на данните и степента на външна заверка – области, в които устойчивото развитие изисква целенасочени инвестиции, междусекторно сътрудничество и академична подкрепа.

4.4. Перспективи пред интегрираното отчитане в България

Перспективата за разгръщане и консолидация на интегрираното отчитане в България през следващите години зависи от едновременния напредък по няколко взаимосвързани направления на капацитетно развитие. На нормативно равнище окончателното прилагане на Директива (ЕС)

2022/2464 (CSRD) ще продължи да дефинира минималните рамки и отчетни изисквания, но устойчивото въвеждане изисква и национална нормативна яснота и синхронизация (CSRD, 2022). Финансирането на прехода – под формата на публични стимули, целево финансиране за цифрова трансформация и подкрепящи инструменти от европейски банки и фондове – ще бъде критично за преодоляване на ресурсните ограничения, особено в средните и малките предприятия (EIB, 2025). Методологичната подкрепа от академични среди и професионални организации е необходима за адаптиране на глобалните стандарти към локалния контекст: емпиричните изследвания показват, че обученията, секторните указания и практическия обмен значително ускоряват приемането на надеждни практики за измерване и разкриване (Manolov & Berrones-Flemmig, 2025; Petrova, Accounting for Impacts: Exploring Sustainability Reporting in Bulgarian Companies under the CSRD, 2024). В технологично отношение изграждането и поддържането на междусекторна цифрова инфраструктура – включително интегрирани системи за събиране на нефинансова информация, свързаност с регулаторни платформи и използване на машинно четими формати – ще намали транзакционните разходи и ще повиши проследимостта и възпроизводимостта на данните (Atanasov, 2022; OECD, 2024). Паралелно с това трябва да се обърне внимание на качеството чрез независим процес на заверка и стандарти за осигуряване, което ще повиши доверието на инвеститорите и обществеността. Накрая, устойчивото институционализиране на интегрираното отчитане изисква координирани публично-частни партньорства, диференцирани политики за подпомагане на МСП и планове за развитие на умения в организациите – елементи, които заедно превръщат отчетността не само в регулаторно задължение, но и в оперативно-стратегическа инфраструктура за управление на устойчивостта (EBRD, 2025; EIB, 2025).

5. Препоръки за бизнеса, одиторите и регулаторите

За да се трансформира интегрираното отчитане от формално съответствие в ефективна инфраструктура за устойчиво управление, препоръчваме координиран пакет от мерки, адресирани паралелно към три основни оси – (а) корпоративни практики и управление (бизнес), (б) професионални услуги и уверение (одитори) и (в) нормативна и институционална подкрепа (регулатори). Препоръките следват принципите на пропорционалност, прозрачност и интеграция и целят да уредят както качествените (методологични, контролни), така и оперативните (данни, дигитална инфраструктура, финансиране) изисквания за надеждни ESG оповестявания.

1. Препоръки към бизнеса (управление, счетоводство, риск): от отчетност към управление

- Институционализиране на устойчивостта в управленския процес: включване на нефинансови показатели в стратегическото планиране, бюджетирание и системите за управление на риска, така че ESG данните да се използват при вземане на решения, а не само за външни оповестявания (Christensen, Nail, & Leuz, 2021).

- Изграждане на счетоводството като „архитект на данните“: дефиниране на унифицирани ESG метрики, процедури за събиране и контрол, документиране на проследимостта на данните (data lineage) и интегриране с ERP/BI системи с цел изграждане на единен и надежден източник на истина (single source of truth) (Adams C. A., Conceptualising the contemporary corporate value creation process, 2017; Atanasov, 2022).

- Разширяване на обхвата отвъд климата – въвеждане на подходи за измерване на Scope 3, социални и екологични въздействия, като се комбинират количествени модели с качествени оценки.

- Интегриран подход към дигитализацията: внедряване на машинно-четими формати XBRL/ESRS и системи за data governance, които позволяват автоматизирано докладване и проверка на данните, и подготовка за автоматизирана отчетност и външно уверение.

- Подкрепящи финансови стратегии: предвиждане на инвестиционни планове за изграждане на данни и системи за уверение, като се използват възможности за финансиране по европейски програми и зелени инструменти (EIB, 2024).

2. Препоръки към одиторите и доставчиците на уверение

- Системно повишаване на професионалния капацитет – развиване на мултидисциплинарни компетенции по ESG одит чрез национални и международни сертификационни програми и специализирани обучения.

- Прилагане на поетапен модел на увереност – започване с ограничена, но методологично обоснована проверка на климатичните данни, като постепенно се преминава към разумна увереност и разширен обхват.

- Разработване на секторни методики: в сътрудничество с регулатори и академични центрове да се създадат унифицирани секторни протоколи за верификация на сложни показатели (Scope 3, биоразнообразие, социални условия), които да улеснят сравнимостта и възпроизводимостта на процедурите.

- Прозрачност в процедурите на уверението: публикуване на обхвата, методите и ограниченията на уверителните ангажменти като част от отчетите, за да се повиши доверието на заинтересованите страни.

3. Препоръки към регулаторите и институционалните участници

- Дългосрочна стратегия за капацитет: национални програми за обучение, субсидиране на сертифициране на специалисти по устойчивост и създаване на академични хъбове по интегрирано отчитане, които да подпомагат МСП и публичния сектор (EBRD, 2025; OECD, 2024).

- Изграждане на дигитална инфраструктура за ESG данни – създаване на централизирана национална платформа за машинно-четими отчети, която да позволи съпоставимост, мониторинг и регулаторен контрол.

- Въвеждане на пропорционални стимули – предоставяне на финансова и методическа подкрепа на МСП за изграждане на ESG системи и външна заверка (EIB, 2024).

- Подкрепа за секторни стандарти и методологии: финансиране и координация на работни групи (регулатор – индустрия – академия) за разработка на приложими методики за Score 3, биоразнообразие и социални въздействия.

- Хармонизиране на уверителните изисквания – синхронизиране на националната практика с международните стандарти ISSA 5000 и CSRD, осигурявайки единен регулаторен подход към ESG assurance.

4. Мерки с хоризонтален ефект (правила за прилагане)

- Публично-частни партньорства: създаване на платформи за споделяне на добри практики, общи данни и методологии, които да понижат входната бариера за МСП и да стимулират иновации в отчетността.

- Насърчаване на прозрачността и сравнимостта: изискване за ясни, структурирани и машинно-четими отчети в съответствие с ERSR, за да се улесни автоматизираното съпоставяне и регулаторния мониторинг.

- Мониторинг и измерване на ефективността: разработване на индикатори за оценка на напредъка (напр. национален индекс на зрелостта за интегрирано отчитане), които да позволяват адаптиране на политиките и фокусиране на подкрепа.

Прилагането на препоръчаните мерки изисква синхронизиран подход: компаниите трябва да вложат ресурси в данни и управление; одиторите – в методология и капацитет за уверение; регулаторите – в институционална и финансово-методологична подкрепа. Само комбинация от технологични инвестиции, професионална сертификация и публично-частна координация може да превърне интегрираното отчитане в работеща инфраструктура за устойчиво управление, осигуряваща както доверие на заинтересованите страни, така и стратегическа стойност за бизнеса.

6. Ограничения и насоки за бъдещи изследвания

Всяко изследване, посветено на интегрираното отчитане, е изправено пред редица ограничения, които следва да бъдат отчетени, за да се поставят правилни граници на направените изводи.

На първо място, липсата на дълги времеви серии в българската практика затруднява оценката на устойчивите тенденции. Повечето интегрирани отчети и ESG декларации се публикуват едва след 2020 г., а тяхното

съдържание е твърде хетерогенно. Това ограничава възможността за количествени сравнения и статистически анализ на динамиката. В бъдеще натрупването на данни ще позволи извършване на панелни изследвания и моделиране на ефектите върху финансовите резултати и достъпа до финансиране.

Второ, съпоставимостта на данните е ограничена от различни стандарти и методики. Докато CSRD/ESRS въвеждат унифицирани изисквания, в периода 2020–2023 г. компаниите често използват доброволни рамки като GRI, SASB или UNGC. Това води до разпокъсаност и несъизмеримост на показателите. В бъдеще би било полезно да се проследи как хармонизацията чрез ESRS ще подобри съпоставимостта и дали ще намали риска от „greenwashing“.

Трето, настоящото изследване се концентрира върху ограничен кръг от компании – големи предприятия от индустрията, енергетиката, телекомуникациите и фармацевтиката. МСП остават описани единствено като контекст, защото са слабо представени, макар че именно те формират гръбнака на българската икономика. Бъдещи изследвания следва да разширят обхвата и да анализират как пропорционалните изисквания към МСП ще се прилагат на практика.

Четвърто, изследването разчита основно на публично достъпни документи – годишни отчети, нефинансови декларации, корпоративни политики и национални доклади. Това предполага риск от селективност и непълнота на данните, тъй като не всички компании публикуват цялата налична информация. В бъдеще методологичният арсенал трябва да включва и интервюта със счетоводители, одитори и риск-мениджъри, които да предоставят по-задълбочена представа за вътрешните процеси.

Пето, ограниченото внимание към социалните и управленските аспекти е системен проблем. Българските компании концентрират усилията си върху климатичните показатели, докато теми като човешки права, разнообразие и биоразнообразие остават периферни. Бъдещи изследвания следва да анализират именно тези „пренебрегнати“ области и тяхното въздействие върху стратегическата устойчивост.

Накрая, една от най-съществените празнини е липсата на експериментални и дигитални методи за обработка на ESG данни. В международен план вече се изследва използването на изкуствен интелект и XBRL таксономии за автоматизирано извличане и проверка на данни (Mousa & Ozili, 2023). В България подобни проекти тепърва предстоят и представляват обещаваща посока за научни изследвания и практическо внедряване.

В обобщение, бъдещите изследвания трябва да се съсредоточат върху: разширяване на времевия хоризонт; хармонизация и съпоставимост на данните; включване на МСП; комбиниране на количествени и качествени методи; задълбочаване на социалните и управленските измерения; и дигитализация на ESG процесите.

Заклучение

Интегрираното отчитане в България през 2020–2025 г. се утвърди като основен елемент от инфраструктурата на устойчивото управление – не просто като форма на отчетност, а като среда, в която данните, контролите и решенията се свързват в единен управленски цикъл. Под въздействието на CSRD и ESRS предприятията започнаха преход от декларативни нефинансови доклади към интегрирани формати, в които ESG показателите захранват стратегическото планиране, управлението на риска и достъпа до финансиране.

Резултатите от изследването показват, че най-напредналите организации – основно в индустрията, енергетиката и телекомуникациите – вече изграждат цифрова архитектура на данните, въвеждат ограничена външна увереност и експериментират с циклични оценки по двойна същественост. Същевременно други сектори, особено фармацията и МСП, остават в ранна фаза, характеризираща се с ръчни процеси, непълни обхвати на Score 3 и ограничено участие на заинтересованите страни.

Трите критични предизвикателства за следващия етап са: (1) Качество и надеждност на данните – Приоритизира се изграждане на пълна проследимост (data lineage), ясна собственост върху показателите и автоматизирани контролни точки. Необходим е целенасочен преход към разширяване на външната заверка от ограничена към разумна, подкрепен със стандартизирани процедури, доказателства и дигитални контроли; (2) Материалност като управленски цикъл – Оценката по двойна същественост трябва да стане ежегоден, ритмичен процес със заложен прагове, методики и участие на заинтересовани страни. Резултатите следва да се свързват с управлението на риска, планирането на инвестиции и формулирането на управленски цели и стимули; (3) Капацитет и екосистема – Необходимо е развитието на национален експертен потенциал, секторни насоки, академично и професионално обучение, както и публично-частни партньорства за цифрови решения и стандартизирани методологии.

По този начин интегрираното отчитане се превръща от регулаторно изискване във функционираща екосистема за създаване на стойност и доверие. Прозрачността, която някога беше отчетна цел, днес се оформя като конкурентно предимство: тя намалява цената на капитала, повишава ефективността и укрепва легитимността на българските предприятия в европейската икономика на устойчивостта. В този смисъл бъдещето на интегрираното отчитане не е в нови формати, а в дълбочината на връзките между данни, решения и отговорност – там, където устойчивостта се превръща в стил на управление.

Използвани източници

- Adams, C. A. (2017). Conceptualising the contemporary corporate value creation process. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 30(4), 906–931. Извлечено от <https://doi.org/10.1108/AAAJ-04-2016-2529>
- Adams, C., Alhamood, A., He, X., Tian, J., Wang, L., & Wang, Y. (2021). *The double-materiality concept: Application and issues*. Amsterdam: Global Reporting Initiative (GRI). Извлечено от <https://www.globalreporting.org/media/jrbntbyv/griwhitepaper-publications.pdf>
- Adams, C., Coulson, A., Emmelkamp, T., Greveling, R., Kluth, G., & Nugent, M. (2013). *Capitals Background Paper for <IR>*. Извлечено от <https://pureportal.strath.ac.uk/en/publications/capitals-background-paper-for-ltirgt>
- Akisik, O., & Gal, G. (2020). Integrated reports, external assurance and financial performance: An empirical analysis on North American firms. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 11(2), 317–350. Извлечено от 10.1108/SAMPJ-02-2019-0072
- Alsahali, K., & Malagueño, R. (2022). An empirical study of sustainability reporting assurance: current trends and new insights. *Journal of Accounting & Organizational Change*, 18(5), 617–642. doi:10.1108/JAOC-05-2020-0060
- Atanasov, A. (2022). Digitalization Of The Corporate Reporting In Europe - Evidence From Bulgarian Wood Based Industry. *5th International Scientific Conference WoodEMA 2022: CRISIS MANAGEMENT AND SAFETY FORESIGHT IN FOREST-BASED SECTOR AND SMES OPERATING IN THE GLOBAL ENVIRONMENT*, (стр. pp.19-24). Trnava, Slovakia. Извлечено от https://www.researchgate.net/publication/363052947_Digitalization_Of_The_Corporate_Reporting_In_Europe_-_Evidence_From_Bulgarian_Wood_Based_Industry
- Aurubis AG. (2023). *Sustainability Report 2023*. Aurubis AG. Извлечено от https://www.aurubis.com/en/dam/jcr:ad02fd16-0647-41ec-ab20-4230d08bd218/Aurubis_Sustainability_Report_2023.pdf
- Beske, F., Haustein, E., & Lorson, P. (2020). Materiality analysis in sustainability and integrated reports. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 11(1), 162–186. doi:10.1108/SAMPJ-12-2018-0343
- Cerbone, D., & Maroun, W. (2020). Materiality in an integrated reporting setting: Insights using an institutional logics framework, . *The British Accounting Review*, Volume 52, Issue 3, 100876,. Извлечено от <https://doi.org/10.1016/j.bar.2019.100876>
- Christensen, H., Hail, L., & Leuz, C. (2021). *Mandatory CSR and sustainability reporting: Economic analysis and literature review*. European Corporate Governance Institute (ECGI). Извлечено от https://www.ecgi.global/sites/default/files/working_papers/documents/christensenhailleuzfinal.pdf

- Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive (EU) 2022/2464 as regards European Sustainability Reporting Standards (ESRS), Official Journal of the European Union, L 315, 22.12.2023. (2023).
- CSRD. (2022). Directive (EU) 2022/2464 on Corporate Sustainability Reporting. *Official Journal of the European Union*, L 322/15.
- Deloitte. (7 March 2025 r.). *European Commission Proposes Reduction in Sustainability Reporting and Due Diligence Requirements — Considerations for U.S. Entities*. Извлечено от DART – Deloitte Accounting Research Tool (Heads Up):
<https://dart.deloitte.com/USDART/home/publications/deloitte/heads-up/2025/eu-commission-omnibus-proposal-sustainability-reporting-reduction-csrd>
- Deloitte, Unpacking the Double Materiality Assessment Under the E.U. Corporate Sustainability Reporting Directive (2024). Извлечено от <https://dart.deloitte.com/USDART/home/publications/deloitte/heads-up/2024/csr-esrs-double-materiality-assessment>
- EBRD. (2025). Bulgaria diagnostic. Извлечено от <https://www.ebrd.com/content/dam/ebreddxp/assets/pdfs/country-strategies/bulgaria/EBRD-Bulgaria-diagnostic-September-2025.pdf>
- EFRAG IG 1: Materiality Assessment Implementation Guidance (May 2024 r.). Извлечено от https://www.efrag.org/sites/default/files/sites/webpublishing/SiteAssets/IG%20Materiality%20Assessment_final.pdf
- EIB. (2024). *EIB INVESTMENT SURVEY 2024 BULGARIA OVERVIEW*. Извлечено от <https://www.eib.org/files/documents/lucalli/20240238econeibis2024bulgariaen.pdf>
- EIB. (2025). *Global Impact Report 2024/2025*. doi:10.2867/2578058
- ESRS 1 General requirements Appendix A Application Requirements AR 9. (н.д.). Извлечено от <https://www.efrag.org/sites/default/files/media/document/2024-08/ESRS%20Delegated-act-2023-5303-annex-1en.pdf>
- ESRS 2 General disclosures. Извлечено от https://www.efrag.org/sites/default/files/sites/webpublishing/SiteAssets/ESRS%20Delegated-act-2023-5303-annex-1_en.pdf
- ESRS. (2023). *European Commission. (2023). Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2772 of 31 July 2023 supplementing Directive 2013/34/EU as regards European Sustainability Reporting Standards (ESRS)*. Official Journal of the European Union. Извлечено от https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/2772/2023-12-22/eng
- EVN Group. (2024). *Consolidated non-financial report 2023/24 (assured with limited assurance)*. AG, EVN. Извлечено от <https://www.evn.at/getmedia/>

- cd77a16f-2c4f-4722-a5ae-7bfae419b510/Consolidated-non-financial-report_2023-24.pdf
- EVN Group. (2024). *EVN Full Report 2023/24 (Integrated annual & sustainability report)*. AG, EVN. Извлечено от https://www.evn.at/getmedia/25e28ce2-db3c-49ae-ab23-fd39b2b8d412/EVN-Full-Report-2023-24_online.pdf
- Gibassier, D., Adams, C., & Jerome, T. (2019). Integrated Reporting and the Capitals' Diffusion. Report published by the French Accounting Standard Setter (Autorité des Normes Comptables), 2019. Извлечено от <https://ssrn.com/abstract=3429709>
- Green Finance & Energy Centre. (2025). ESG disclosures in Bulgaria: Analytical report. Sofia: Bulgarian Stock Exchange. *Доклад относно оповестяването на информация за екологичните, социалните и управленските (ESG) аспекти на дейността на българските дружества през 2023 година*. София: Green Finance & Energy Centre. Извлечено от [https://www.iki.bas.bg/files/GFEC-ESG-Report-2025_1%20\(1\).pdf](https://www.iki.bas.bg/files/GFEC-ESG-Report-2025_1%20(1).pdf)
- Greenomy. How to Conduct the Double Materiality Assessment in 6 Steps (2024). Извлечено от <https://www.greenomy.io/blog/how-to-conduct-the-double-materiality-assessment-in-6-steps>
- IAASB. (2013). *International Standard on Assurance Engagements (ISAE) 3000 (Revised): Assurance Engagements Other than Audits or Reviews of Historical Financial Information*. New York: International Federation of Accountants (IFAC). Извлечено от <https://www.iaasb.org/publications/international-standard-assurance-engagements-isa-3000-revised-assurance-engagements-other-audits-or>
- IAASB. (2021). *Non-Authoritative Guidance on Applying ISAE 3000 (Revised) to Sustainability and Other Extended External Reporting Assurance Engagements*. International Federation of Accountants (IFAC). Извлечено от <https://www.iaasb.org/publications/non-authoritative-guidance-applying-isa-3000-revised-sustainability-and-other-extended-external>
- IAASB. (2024). *International Standard on Sustainability Assurance 5000, General Requirements for Sustainability Assurance Engagements*. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) (или International Federation of Accountants – IFAC). Извлечено от <https://www.iaasb.org/publications/international-standard-sustainability-assurance-5000-general-requirements-sustainability-assurance>
- International Integrated Reporting Framework (IIRC 2013, 2021). Извлечено от <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/integrated-reporting/framework-and-translations/integratedreporting-framework-061024.pdf>
- Khamisu, M., Paluri, R., & Sonwaney, V. (2024). Environmental social and governance (ESG) disclosure motives for environmentally sensitive industry: an emerging economy perspective. *Cogent Business & Management*, 11(1). doi:10.1080/23311975.2024.2322027

- La Torre, M., Sabelfeld, S., Blomkvist, M., & Dumay, J. (31 August 2020 r.). Rebuilding trust: sustainability and non-financial reporting and the European Union regulation. *Meditari Accountancy Research*, 28(5), 701–725. doi:10.1108/MEDAR-06-2020-0914
- Lukács, B., Rickards, R., Molnár, P., Suta, A., & Tóth, Á. (2025). ESG disclosure topics and reporting frameworks: exploratory research across automotive, construction, and energy industries. *Discover Sustainability*, 6, 649. doi:10.1007/s43621-025-01533-x
- Manolov, M., & Berrones-Flemmig, C. N. (2025). Impact of Environmental, Social and Corporate Governance (ESG) practices in Bulgarian SMEs access to finance. *IU Discussion Papers - Business & Management*, No. 6. Извлечено от <https://doi.org/10.56250/4070>
- Moroney, R., & Trotman, K. (2016). Differences in auditors' materiality assessments when auditing financial statements and sustainability reports. *Contemporary Accounting Research*, 33(2), 551-575. Извлечено от 10.1111/1911-3846.12162
- Mousa, R., & Ozili, P. (2023). A Futuristic View of Using XBRL Technology in Non-Financial Sustainability Reporting: The Case of the FDIC. *Journal of Risk and Financial Management*, 16(1), 1. doi:10.3390/jrfm16010001
- OECD. (2024). *Strengthening the Innovative Capacity of the Public Sector of Bulgaria*. Извлечено от https://www.oecd.org/en/publications/strengthening-the-innovative-capacity-of-the-public-sector-of-bulgaria_39fa2eed-en.html
- Overgas Inc. AD. (2025). *Sustainable development: Ecology*. Overgas Inc. AD. Извлечено от <https://www.overgas.bg/en/about-overgas/sustainable-development/ecology/>
- Perego, P., & Kolk, A. (2012). Multinationals' accountability on sustainability: The evolution of third-party assurance. *Journal of Business Ethics*, 110(2), 173-190. Извлечено от 10.1007/s10551-012-1420-5
- Petrova, P. (2024). Accounting for Impacts: Exploring Sustainability Reporting in Bulgarian Companies under the CSRD. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence 18(1)*, 2172-2182. doi:10.2478/picbe-2024-0182
- Petrova, P. (2025). Sustainability Reporting in the Electric Power Sector in Bulgaria: Assessment of Industry Transformation. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence 19(1)*, 3279-3290. doi:10.2478/picbe-2025-0251
- Seera, M., Subramaniam, R., & Samuel, S. (2025). Collaboration or compliance? Unpacking ESG performance and carbon penalties. *Sustainable Futures*, 100758. doi:10.1016/j.sftr.2025.100758
- Simnett, R., Vanstraelen, A., & Chua, W. (2009). Assurance on sustainability reports: An international comparison. *The Accounting Review*, 84(3), 937-967. doi:10.2308/accr.2009.84.3.937

- Sopharma AD. (2024). *Non-financial Declaration for the Annual Consolidated Financial Statements 2023*. Sopharma AD. Извлечено от <https://www.sopharmagroup.com/bg/investitori/finansovi-otcheti>
- Titan Zlatna Panega Cement AD (2024). *Integrated Annual Report 2023*. Titan Zlatna Panega Cement AD. Извлечено от https://www.titanmaterials.com/wp-content/uploads/2025/01/IAR-TITAN-ZLATNA-PANEGA-2023_FINAL-VERSION.pdf
- Vivacom Bulgaria EAD. (2024). *Sustainability Report 2023*. Vivacom Bulgaria EAD. Извлечено от <https://www.vivacom.bg/bg/files/24879-sustainability-report-english-version-2023.pdf>
- Zhou, S. (2022). Reporting and Assurance of Climate-Related and Other Sustainability Information: A Review of Research and Practice. *Australian Accounting Review*, 32(3), 315-333. doi:10.1111/auar.12387
- Бобева, Д., Желязкова, В., Александрова-Златанска, С., & Палъова, Я. (2023). *Преходът към зелена икономика на Европейския съюз и предизвикателства пред финансовия сектор и публичните финанси на България. „Черният лебед“ вече е „зелен“*. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. Извлечено от https://www.iki.bas.bg/files/FULLEND_%D0%97%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82_ISBN-i.pdf
- Директива (ЕС) 2022/2464 на Европейския парламент и на Съвета за изменение на Регламент (ЕС) № 537/2014, Директива 2004/109/ЕО, Директива 2006/43/ЕО и Директива 2013/34/ЕС, по отношение на отчитането на предприятията във връзка с устойчивостта, ОВ L 322, 16.12.2022, pp. 15–80, (14 12 2022 г.). Извлечено от <http://data.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj>
- Икономически институт при БАН. (2024). *Икономическо развитие и политики: реалности и перспективи. Национални и европейски предизвикателства на прехода към зелена икономика*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“. Извлечено от https://www.iki.bas.bg/files/sbornik_2024.pdf